

Rahoitusyhtiö X:n tuotekatelaskenta

Kuivamäki, Inkeri

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Rahoitusyhtiö X:n tuotekatelaskenta

Inkeri Kuivamäki
Liiketalous
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2014

Inkeri Kuivamäki

Rahoitusyhtiö X:n tuotekatelaskenta

Vuosi 2014 Sivumäärä 35

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutustua Rahoitusyhtiö X:n tuotekatelaskentaan. Rahoitusyhtiö X laskee tuotekohtaista katetta kolmesti vuodessa hinnoittelun ja tuotevalikoiman päätöksenteon tueksi. Rahoitusyhtiö X:n tavoitteena olisi saada manuaalisesti Excel-laskentataulukossa tehtävä tuotekatelaskentansa mahdollisimman automatisoiduksi. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä selvitys nykyisestä katelaskentamallista sekä tutkia ja pohtia laskentamenetelmän sopivuutta toimeksiantajan tarpeisiin sekä löytää kehittämismahdollisuuksia.

Työ tehtiin perehtymällä ensin alan kirjallisuuden pohjalta perinteisen kustannuslaskennan käytäntöihin ja toimintolaskennan peruspiirteisiin sekä näiden tuottaman tiedon pohjalta tehtävään kannattavuus- ja katetuottolaskentaan. Tarkastelussa oli myös tietotekniikan käyttö- ja hyödyntämismahdollisuudet kustannus- ja kannattavuuslaskennassa. Näiden samojen teemojen pohjalta tutustuttiin Rahoitusyhtiö X:n tuotekatelaskentaan, käytettäviin tietojärjestelmiin, kustannuspaikkoihin, kulujen vyöryttämiseen sekä käytössä olevaan tuotekatelaskentamenetelmään ja laskentataulukkoon, jossa varsinainen laskenta toteutetaan. Tiedonhankintamenetelmänä käytettiin haastattelua sekä havainnointia. Näiden kerättyjen tietojen pohjalta pohdittiin mahdollisia laskentamenetelmän kehittämiskohteita sekä tietotekniikan hyödyntämismahdollisuuksia laskennan automatisoimiseen.

Työn lopputuloksena toimeksiantajayritys saa kirjallisen mallinnuksen siitä, miten heidän käyttämänsä laskentamenetelmä toimii. Kehitysehdotuksina syntyivät toimintolaskennan käyttöönoton kannattavuuden arvioiminen, asiakaskohtaisen kannattavuuslaskennan käyttöönotto soveltaen sekä Kirjanpitojärjestelmän parempi hyödyntäminen tuotekatelaskennan saamiseksi automatisoidummaksi.

Asiasanat: kustannuslaskenta, kannattavuuslaskenta, rahoitusyhtiö, laskentatoimen tietojärjestelmät

Inkeri Kuivamäki

Finance Company X's product margin calculation

Year	2014	Pages	35

Purpose of this thesis was to explore the Finance company X's product margin calculation. Company X calculates the product-specific margin three times a year. The results are used in pricing and the product mix decisions. Calculation is now being done manually in Excel but the Company X's goal would be to get calculation as automatic as possible. Goal of this thesis was to report on the current calculation model and explore and reflect on the suitability of the method and find possibilities for development.

The work was done by studying literature on the basis of traditional cost accounting and activity-based costing as well as viability and margin calculation. The review was concerned also the use of information technology as well as recovery cost and profitability calculations. Access to Company X's product margin calculation, information systems, cost centers, cost roll ups as well as current product margin calculation and a spreadsheet, where the actual calculation is carried out, was made on the basis of these same themes. Interview and observation were the data acquisition methods. On the basis of the data collected were explored methods of the calculation development and the potential of using information technology to automate the calculation.

As a result of the thesis the client company receives a written modeling about how the calculation method they use is functioning. The Development proposals which arose were the introduction assessment of the profitability on activity-based costing, introduction of applying the customer-specific profitability calculation as well as better use of the accounting system to automate the product margin calculation.

Keywords: cost accounting, viability calculation, finance company, accounting information systems

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Perinteinen kustannuslaskenta	7
2.1	Kustannuskäsitteitä	8
2.2	Kustannuslaskennan vaiheet	9
2.2.1	Kustannuslajilaskenta.....	9
2.2.2	Kustannuspaikkalaskenta.....	10
2.2.3	Tuotekohtaisten kustannusten laskenta.....	12
2.3	Kannattavuus- ja katetuottolaskenta.....	15
2.4	Hinnoittelu	17
3	Toimintolaskenta.....	18
3.1	Toimintoanalyysi	19
3.2	Kustannusten kohdistaminen.....	20
4	Tietotekniikka osana kustannuslaskentaa	21
4.1	Eri tietojärjestelmävaihtoehdot.....	21
4.2	Tietotekniikan hyödyntäminen kustannus- ja kannattavuuslaskennassa	22
5	Toimeksiannon esittely	24
5.1	Rahoitusyhtiö X.....	24
5.2	Pankkiliiketoiminnan erityispiirteitä.....	24
5.3	Rahoitusyhtiö X:n kulurakenne	25
6	Tuotekatelaskentamalli	26
6.1	Käytettävät tietojärjestelmät	26
6.2	Kustannuspaikat	27
6.3	Laskentataulukko.....	30
7	Tuotekatelaskennan kehittämiskohteet ja tulevaisuuden mahdollisuudet	32
8	Yhteenveto ja oman työn arviointi.....	34
	Lähteet	36
	Kuvat.....	37
	Taulukot.....	38
	Liitteet.....	39

1 Johdanto

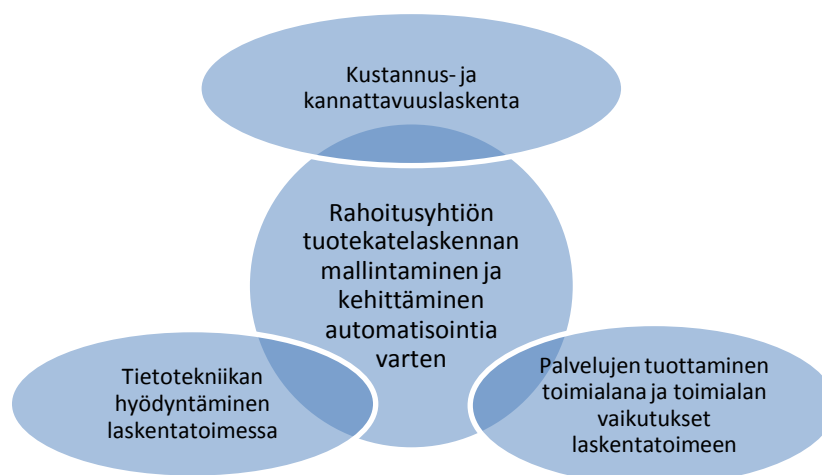
Tämä opinnäytetyö käsittelee rahoitusyhtiön tuotekatelaskentaa. Työ on tehty toimeksiannon perusteella. Toimeksiantajayritys on suomalaisen pankkikonserniin kuuluva tytäryhtiö, joka tarjoaa vakuudettomia kulutusluottoja sekä luottokortteja konsernin henkilöasiakkaille.

Yrityksessä seurataan tuotekohtaista kannattavuutta tuotekatelaskennalla. Katelaskenta tehdään manuaalisesti täytettävällä Excel-laskentataulukolla. Yrityksellä on suunnitelmissaan kannattavuuslaskentansa automatisoiminen tietojärjestelmien avulla. Tämän vuoksi yritys tahtoi kuvauksen siitä, miten laskentaprosessi toimii käytännössä, sekä samalla tarkastaa tuotekatelaskentansa nykytilan ja mahdolliset kehittämistoimenpiteet, ennen kuin automatisointiprojekti aloitetaan.

Työn lähtökohtana on toimeksiantajayrityksen tuotekatelaskennan automatisoiminen. Laskenta on nykyisin lähinnä yhden henkilön henkilökohtaisen tiedon varassa ja yrityksellä olisi tarve saada kirjallinen kuvaus siitä, miten laskentaprosessi tällä hetkellä toimii; mitä eriä kannattavuuslaskenta pitää sisällään, mitä tietoja laskentaan käytetään ja mistä eri lähteistä nämä tiedot saadaan. Mallinnus toimisi myös tarvittaessa työohjeena. Samalla yritys haluaisi tarkistaa kannattavuuslaskentansa tilan ja saada mahdollisia kehitysehdotuksia tai vaihtoehtoisia toimintatapoja siihen, miten laskentaa voisi hoitaa. Työni pyrkii vastaamaan kolmeen tutkimuskysymykseen:

- Millainen tuotekatelaskentamenetelmä yritys X:llä on käytössään ja miten tämä menetelmä käytännössä toimii?
- Onko laskentamenetelmä toimiva yritys X:n tarpeisiin?
- Miten nykyistä katelaskentamenetelmää voitaisiin kehittää, jotta se vastaisi yrityksen informaatiotarpeita mahdollisimman hyvin?

Työ tehtiin perehtymällä ensin yleisesti aihepiiriin sekä sen teorioihin kirjallisuuden avulla. Työn teoreettinen viitekehys koostui kolmesta osa-alueesta, kustannus- ja kannattavuuslaskennasta, toimialan vaikutuksesta laskentatoimeen sekä tietotekniikan hyödyntämisestä osana laskentatoimea. Toimeksiantajayrityksen toimintaan ja tuotekatelaskentaan tutustuttiin käymällä läpi nykyistä laskentamenetelmää, laskentaan käytettävää Excel-tilukkoa, tietojärjestelmiä, tuloslaskelmaa ja tasetta sekä käymällä tämän tiimoilta keskustelua tuotekatelaskentaa suorittavan henkilön kanssa. Näitä tietoja verrattiin ja sovellettiin alan teorioihin mallinnuksen ja arvion saamiseksi.

Kuva 1: Työn teoreettinen viitekehys

Palveluyrityksen tuotekatelaskentaa koskevia tutkimuksia ei löydy oikeastaan ollenkaan. Kustannus- ja kannattavuuslaskennan kehittämistä on ammattikeskusteluissa käsitelty valmistusyritysten näkökulmasta. Palveluyritystä koskevalle selvitykselle on selkeästi aukko.

Jokaisen yrityksen toiminta ja tuotteet ovat erilaisia, joten laskentatoimen tuottama informaatiotarve on myös yksilöllistä yrityksestä riippuen. Tästä johtuen laskentamenetelmää koskeva tutkimus on parhaillaan yrityskohtaisesti tehtynä. Omalla työlläni on näin ollen tilausta juuri toimeksiantajayrityksen tarpeen vuoksi.

Toimeksiantajayritys haluaa pysyä nimettömänä, joten yritystä tai konsernia ei missään vaiheessa mainita nimeltä. Kaikki työssä esitettävät luvut ovat fiktiivisiä eivätkä kerro toimeksiantajayrityksen todellisesta tilanteesta. Myös kaikkien tuotteiden sekä yrityksessä käytävissä olevien tietojärjestelmien nimet on muutettu tai näistä puhutaan esimerkiksi ”Tuote 1:nä” tai ”Kirjanpitojärjestelmänä”.

2 Perinteinen kustannuslaskenta

Kustannuslaskenta on yksi johdon laskentatoimen keskeisimmistä osa-alueista. Kustannuslaskenta toimii lähtökohtana monille muille sisäisen laskennan prosesseille.

Yksi kustannuslaskennan keskeinen tarkoitus on organisaation päätöksenteossa hyödyllisen rahamääräisen tiedon tuottaminen (Pellinen 2006, 23). Kustannuslaskennassa tarkastelun kohteena on aina joko tavaroiden tai palvelujen tuotanto. Kustannus on tuotannon tekijän rahassa mitattu käyttö tai kulutus. (Neilimo & Uusi-Rauva 2002, 43.)

2.1 Kustannuskäsitteitä

Laskentatoimessa kustannuksia jaotellaan eri kustannuslajeihin, kuten muuttuviin ja kiinteisiin, välittömiin ja välillisiin, yhteis- ja yleiskustannuksiin sekä erillis- ja kokonaiskustannuksiin.

Jaottelu muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin on kenties yleisin kustannusten ryhmittelytapa. Jako tehdään sen mukaan, vaikuttaako tuotettavien tuotteiden määrä kustannusten suuruuteen. Nimensä mukaisesti muuttuvien kustannusten suuruus vaihtelee tasasuhteisesti valmistusmäärän mukaisesti. Muuttuvia kustannuksia ovat esimerkiksi materiaalikustannukset sekä valmistuspalkat. Kiinteät kustannukset syntyvät jo pelkästä toiminnan pyörittämisestä ja niiden suuruus aiheutuu ajan kulumisen perusteella eikä tuotantomäärillä ole vaikutusta kustannuksiin. Kiinteitä kustannuksia ovat esimerkiksi tuotantotilan vuokra sekä toimintaan liittyvät muut kuukausikustannukset, kuten kuukausipalkat. (Järvenpää, Länsiluoto, Partanen & Pellinen 2010, 55.)

Toinen tapa on lajitella kustannukset sen mukaan, kuinka helposti ne voidaan kohdistaa tietylle tuotteelle. Tällöin puhutaan välittömistä ja välillisistä kustannuksista. Välittömillä kustannuksilla tarkoitetaan kustannuksia, jotka pystytään ongelmitta suoraan kohdistamaan jonkin tietyn tuotteen aiheuttamiksi. Välillisiä kustannuksia taas ei voida suoraan osoittaa kuuluvaksi tietyn tuotteen valmistuksesta aiheutuvaksi. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset laitekustannukset sekä hallinnon kustannukset. (Järvenpää ym. 2010, 58-59.) Välillisten kustannusten kohdistamiseen tarvitaan aina kohdistustekijä eli peruste, jonka mukaan kustannus kuuluu tietylle kustannuspaikalle. Ilman kunnollista kohdistustekijää tehdyt jaot ovat mielivaltaisia. Mielivaltaisesti tehty jako väärentää laskennan tuloksia ja voi aiheuttaa vääriä päätöksiä. (Pellinen 2006, 69.)

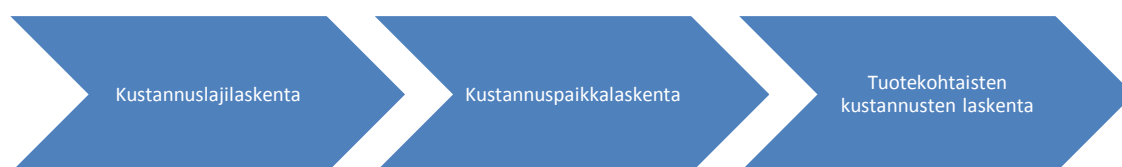
Jaottelu muuttuviin ja kiinteisiin sekä välittömiin ja välillisiin kustannuksiin ei tarkoita samaa asiaa, vaikka useat kustannukset jakautuvatkin samoin näiden kahden perusteen välillä, eli muuttuvat kustannukset ovat myös välittömiä kustannuksia ja kiinteät välillisiä. Jotkut kustannukset ovat luonteeltaan sellaisia, että ne voivat olla sekä helposti tietylle tuotteelle kohdistettavia, mutta riippumattomia tuotteen valmistusmäärästä. Vastaavasti kustannukset voivat olla myös vaikeasti kohdistettavia, mutta muuttua tuotteiden valmistusmäärien mukaisesti. (Järvenpää ym. 2010, 60.)

Näiden kahden yleisesti käytetyn kustannuslajittelun lisäksi löytyy myös useita muita kustannuskäsitteitä. Kokonaiskustannukset saadaan, kun kustannuksiin otetaan huomioon kaikki laskenta-alueelle kohdistettavat kustannukset eli välittömät sekä kustannuslaskennan avulla kohdistetut välilliset kustannukset. Etenkin tuotekohtaista kannattavuutta mitattaessa tärkeä

kustannuskäsite on yksikkökustannus. Yksikkökustannukset saadaan, kun jaetaan kokonaiskustannukset tuotettujen suoritteiden määrällä. Yksikkökustannus sisältää kaikki yllä mainitut neljä kustannuslajia. Toinen merkittävä kustannuskäsite tuotekohtaisen kannattavuuden laskemisen kannalta on erilliskustannukset. Erilliskustannuksia ovat sellaiset kustannukset, jotka aiheutuvat ainoastaan jostakin tietyistä tuotteista ja niitä ei synny, jos tietyn tuotetta ei enää pidetä tuotevalikoimassa. Yleiskustannuksilla tarkoitetaan sellaisia kustannuksia, jotka aiheutuvat yleisesti koko yrityksen toiminnasta, eivätkä ne liity suoraan jonkin tuotteen valmistukseen. (Järvenpää ym. 2010, 62.)

2.2 Kustannuslaskennan vaiheet

Perinteisessä kustannuslaskennassa tuotekohtaisten kustannusten selvittäminen etenee kolmen vaiheen kautta. Vaiheiden läpikäyminen on tärkeää etenkin välillisten kustannusten kohdalla.

Kuva 2: Perinteisen kustannuslaskennan vaiheet

2.2.1 Kustannuslajilaskenta

Kustannuslaskennan vaiheista ensimmäinen on kustannuslajilaskenta. Kustannuslajilaskennassa suoritteiden tuottamiseen tarvittavien tuotannon tekijöiden aiheuttamat kustannukset jaotellaan yritystasolla kustannuslajeittain. Jaottelu tehdään liikekirjanpidon tilijärjestelmän pohjalta. Yrityksellä voi sen toiminnasta ja suuruudesta riippuen olla järjestelmässään jopa satoja eri kustannuslajeja. Kustannuslaskennan kannalta kustannukset jaetaan yleensä neljään suurempaan kustannuslajiryhmään, työsuorituksiin, ainekustannuksiin, lyhytvaikutteisiin kustannuksiin sekä pääomakustannuksiin. (Järvenpää ym. 2010, 72-73.)

Työkustannuksilla tarkoitetaan palkkoja ja näistä syntyviä pakollisia tai vapaaehtoisia henkilösivukuluja. Työkustannusten selvittäminen ja niiden jakautuminen suoritteille tai yleiskustannusten tileille tapahtuu työkustannuslaskennan avulla. Kustannukset kohdistetaan aiheuttamisperusteen mukaisesti. Henkilöstökustannukset ovat yleensä todella merkittävä kustannuserä, ja palveluja tuottavissa yrityksissä suurin osa kustannuksista muodostuukin usein henkilöstökustannuksista. Työkustannusten seuranta perustuu palkanlaskennan järjestelmään, jossa lasketaan jokaisen työntekijän työstä saama palkka erilaisine sivukuluineen. Työkustan-

nuksia laskiessa on kiinnitettävä erityistä huomiota erilaisiin luontoisetuihin. Varsinaisessa palkanlaskennassa luontoiseduista käytetään niille keinotekoisesti määriteltyä raha-arvoa, joka toimii verotuksen pohjana. Tätä verotusarvoa ei tule ottaa huomioon kustannuslaskennassa, vaan luontoisedun arvo koostuu sen työnantajalle aiheuttamista todellisista kustannuksista. (Järvenpää ym. 2010, 73-75.)

Ainekustannukset ovat toinen suurista kustannuseristä, etenkin teollisuusalan yrityksillä. Ainekustannukset käsittävät kaikki suoritteiden valmistukseen liittyvät raaka-aine- ja tarvikekustannukset. Ainekustannuksia seurataan fyysisen investoinnin ja varastokirjanpidon avulla. Yksinkertaisimmillaan kauden ainekustannusten määrä saadaan, kun kauden alkuvarastoon lisätään uusien ostojen määrä ja näistä vähennetään loppuvarasto. Ainekustannusten laskennassa varaston arvostaminen voi tapahtua usealla eri tavalla. Ainekustannusten arvostaminen tapahtuu yleisimmillään alkuperäiseen hankintahintaan, eli aineet arvostetaan siihen hintaan, jonka yritys on itse maksanut ostaessaan raaka-aineen tai valmisteen varastoonsa. Muita menetelmiä on jälleenhankintahintaan tai standardihintaan arvostaminen. Alkuperäinen hankintahinta voidaan määritellä joko FIFO- (First in first out), LIFO- (Last in first out), punnitun keskihinnan tai juoksevan keskihinnan menetelmällä. Jälleenhankintahinta määritellään joko päivähintamenetelmän tai vakiohinnan perusteella. Ainekustannusten laskentamenetelmä kannattaa valita huolella, sillä valittu menetelmä vaikuttaa laskennan lopputulokseen. Ainekustannuksiin sisältyy myös tuotteiden häviämisestä, rikkoutumisesta tai muusta syystä johtuva hävikki. (Järvenpää ym. 2010, 76-79.)

Lyhytvaikutteisia kustannuksia ovat esimerkiksi energia-, tietoliikenne-, kuljetus- ja asiantuntijapalveluiden kustannukset sekä tilojen ja koneiden vuokra. Nämä muut lyhytvaikutteiset kustannukset käytetään yleensä suoraan hankittaessa, joten niihin ei liity arvostamisongelmia vaan arvo määräytyy hankintahetken kustannuksen mukaan. (Järvenpää ym. 2010, 82.)

Pitkävaikutteiset kustannukset ovat pääomakustannuksia. Pääomakustannuksia ovat esimerkiksi poistot ja varastoon sidotun pääoman korot ja vakuutukset. (Järvenpää ym. 2010, 82.)

2.2.2 Kustannuspaikkalaskenta

Kustannuspaikkalaskennassa seurataan vastuualueilla tai toimintayksiköille syntyviä kustannuksia. Kustannuspaikka on pieni yritysessä seurattava yksikkö tai alue. Kustannuspaikkalaskentaa käytetään yrityksen välillisten kustannusten kohdistamiseen. Kustannuspaikkalaskenta antaa pohjan suoritekohtaisen kustannuslaskennan yleiskustannuslisien määrittelylle. (Järvenpää ym. 2010, 90.)

Kustannuspaikkalaskennassa kustannuspaikkoja on kahta tasoa: pääkustannuspaikat sekä apukustannuspaikat. Pääkustannuspaikat ovat yhtä kuin toimintayksiköt, joiden toiminnan tarkoituksena on asiakkaalle päätyvän tuotteen tai palvelun aikaansaaminen. Pääkustannuspaikoilta kustannukset voidaan suoraan kohdistaa suoritteille. Apukustannuspaikkoja ovat ne toimintayksiköt, joiden toiminta ei suoraan osallistu lopullisten suoritteiden valmistukseen, vaan ne tukevat pääkustannuspaikkojen toimintaa tai ovat yksiköitä, joilla tehdään yrityksen toimintaan yleisesti vaikuttavia asioita. Apukustannuspaikkojen kustannuksia ei viedä heti suoritteille, vaan kustannukset kohdistetaan ensin pääkustannuspaikoilla ja täältä edelleen suoritteille. (Järvenpää ym. 2010, 90-91.)

Apukustannuspaikkojen kustannukset voidaan kohdistaa pääkustannuspaikoille joko vyörytysmenetelmällä tai kiinteiden laskentahintojen menetelmällä. Vyörytyksessä apukustannuspaikkojen kustannukset jaetaan sovittujen jakoperusteiden mukaisesti muille kustannuspaikoille. Yleisesti käytetty menetelmä on ns. vasemmalta oikealle vyöryttäminen. Tässä mallissa kustannuspaikat järjestetään niin, että vasemmalle tulee ensin se apukustannuspaikka, jota muut kustannuspaikat veloittavat vähiten. Tämän jälkeen muut apukustannuspaikat lisätään tässä järjestyksessä niin, että oikealle tulee se apukustannuspaikka, jota veloitetaan eniten. Apukustannuspaikkojen jälkeen jatketaan pääkustannuspaikoilla, jotka järjestetään samoin kuin apukustannuspaikat. Järjestelyn jälkeen kustannukset vyörytetään kustannuspaikka kerrallaan vasemmalta oikealle. Kunkin kustannuspaikan vyörytettävissä kuluissa otetaan alkupeäraisten kulujen lisäksi huomioon myös edelliseltä kustannuspaikalta vyörytetyt kulut. Lopulta kaikkien apukustannuspaikkojen kulut on saatu vyörytettyä pääkustannuspaikoille. Kustannuksia ei vyörytetä jokaiselle kustannuspaikalle samalla suhteella, vaan jakotekijä riippuu siitä, miten kuluja vastaanottava kustannuspaikka on suhteellisesti käyttänyt vyöryttävän kustannuspaikan palveluja. (Järvenpää ym. 2010, 93.)

	AK 1	AK 2	AK 3	PK 1	PK 2	Yhteensä
Välittömät kustannukset	400	180	250	1800	1200	3830
Käyttö		30%	25%	15%	30%	100%
Vyörytys		400*30% =120	400*25% =100	400*15% =60	400*30% =120	400
Yhteensä		180+120 =300	250+100= 350	1800+60 =1860	1200+120 =1320	3830
Käyttö			30%	45%	25%	100%
Vyörytys			300*30% =90	300*45% =135	300*25% =75	300
Yhteensä			350+90	1860+135	1320+75	3830

			=440	=1995	=1395	
Käyttö				45%	55%	100%
Vyörytys				440*45% =198	440*55% =242	440
Yhteensä				1995+198 =2193	1395+242 =1637	3830

Kuva 3: Kustannusten vyöryttäminen

Kiinteiden laskentahintojen menetelmässä apukustannuspaikkojen palveluille määritellään kiinteät sisäiset laskutushinnat. Muita kustannuspaikkoja veloitetaan todellisen käytön perusteella näillä hinnoilla. (Järvenpää ym. 2010, 93.)

2.2.3 Tuotekohtaisten kustannusten laskenta

Tuotekohtaisia kustannuksia lasketaan erilaisten päätösten taustaksi. Tuotekohtaisilla kustannuksilla on vaikutusta hinnoitteluun, toiminnan tehostamiseen, tarjottavien tuotteiden valintaan sekä etenkin valmistusyrityksissä päätökseen siitä, tehdäänkö tuotteet itse vai ostetaan ne valmiina alihankintana. (Järvenpää ym. 2010, 101.)

Suoritekohtaiset kustannukset selvitetään suoritekalkyylien avulla. Suoritekalkyyliä on kolmenlaisia: minimikalkyyli, keskimääräiskalkyyli ja normaalikalkyyli. Minimikalkyyli ottaa huomioon ainoastaan suoritteen muuttuvat kustannukset. Minimikalkyyliä voidaan käyttää, jos muuttuvien kustannusten osuus kaikista kustannuksista on suuri. (Järvenpää ym. 2010, 103-104.) Minimikalkyylin laskukaava on:

$$\begin{aligned} & \text{Muuttuvat kokonaiskustannukset / Toteutunut suoritemäärä} \\ & = \text{Yksikkökustannukset (minimikalkyyli)} \end{aligned}$$

Keskimääräis- ja normaalikalkyyleissa otetaan huomioon muuttuvien kustannuksien lisäksi myös kiinteät kustannukset. Erona näiden kahden kalkyylin välillä on se, mihin tuotantomäärään kokonaiskustannukset suhteutetaan. Keskimääräiskalkyyliissä kustannukset suhteutetaan toteutuneeseen suoritemäärään. Keskimääräiskalkyylin laskentakaava on siis:

$$\begin{aligned} & \text{Kokonaiskustannukset (mukut+kikut) / Toteutunut suoritemäärä} = \\ & \text{Yksikkökustannukset (keskimääräiskalkyyli)} \end{aligned}$$

Keskimääräiskalkyylin ongelmana on se, että yksikkökustannukset vaihtelevat suuresti riippuen suoritemäärästä. Tämä aiheuttaa ongelmia etenkin, jos yksikkökustannuksia käytetään

hinnoittelun perusteena. Yksikkökustannukset vaihtelevat suuresti, jos valmistusmäärissä tapahtuu suuria kausittaisia vaihteluita, joten tuote tulee helposti yli- tai alihinnoitelluksi. (Järvenpää ym. 2010, 105-106.)

Normaalikalkyyli ottaa huomioon myös tuotantomäärien vaihtelut. Normaalikalkyylin erona keskimääräiskalkyyliin on se, että kiinteät kustannukset suhteutetaan normaaliin suoritemäärään. Normaalikalkyylin lasketaan seuraavan kaavan mukaisesti:

$$\begin{aligned} & \text{Muuttuvat kokonaiskustannukset / Toteutunut suoritemäärä} + \\ & \text{Kiinteät kokonaiskustannukset / Normaali suoritemäärä} = \\ & \text{Yksikkökustannukset (normaalikalkyyli.)} \end{aligned}$$

Normaalikalkyylikään ei ole aivan haasteeton, sillä ongelmana normaalikalkyylin käytössä on se, että se ei ota huomioon käyttämättömän kapasiteetin vaikutusta yrityksen kustannuksiin. Toisena ongelmana kalkyyliissä on normaalin suoritemäärän oikea määrittäminen. Yleensä normaali suoritemäärä määritetään vanhojen suoritemäärien mukaisesti, mikä voi aiheuttaa laskennan vääristymiä, jos tulevaisuuden kysyntä poikkeaa oleellisesti menneestä. (Järvenpää ym. 2010, 106-107.)

Kalkyyleiden perusteella voidaan laskea tuotteiden valmistus- ja omakustannusarvot. Valmistusarvo sisältää ne kustannukset, jotka aiheutuvat tuotteen valmistamisesta. Jos halutaan saada selville vain tuotannon muuttuvat erilliskustannukset, käytetään minimivalmistusarvoa. Kun suoritteiden kustannuksiin halutaan sisällyttää myös tuotannon kiinteät kustannukset, käytetään keskimääräis- tai normaalivalmistusarvoa. (Pellinen 2006, 121.)

Omakustannusarvo saadaan, kun tuotteen valmistusarvoon lisätään myös hallinnon ja markkinoinnin kustannukset. Omakustannusarvon avulla siis kaikki yrityksen kustannukset saadaan sisällytettyä tuotteille. Omakustannusarvoja on kolme: minimiomakustannusarvo, omakustannusarvo ja normaaliomakustannusarvo. Käytettävä nimitys riippuu siitä, minkä kalkyylin perusteella omakustannusarvo on laskettu. (Järvenpää ym. 2010, 111.)

Omakustannusarvoa laskettaessa yrityksen välilliset kustannukset on saatava jaettua eri suoritteiden kesken. Tähän on olemassa eri laskentatapoja. Yleisemmin käytetyt kohdistamisperusteet ovat lisäys- ja jakolaskentaa. Laskentamenetelmää valittaessa tulee ottaa huomioon seuraavat seikat: (Järvenpää ym. 2010, 101.)

- valmistettavien suoritteiden erilaisuus
- tuotantoprosessien luonne
- tukitoimintojen laajuus
- yleiskustannusten määrä

- hinnoittelu

Jakolaskenta soveltuu yrityksille, joissa valmistetaan keskenään samanlaisia tuotteita ja joiden toiminta on jatkuvaa massatuotantoa. Jakolaskentaa soveltamalla voidaan laskea myös keskenään samanlaisia tuoteryhmiä valmistavien yritysten tuotekohtaisia yksikkökustannuksia. Näihin käytettävät sovellukset ovat ekvivalenssilaskenta ja sivutuotantomenetelmä. (Järvenpää ym. 2010, 101.)

Yksinkertaisimmillaan jakolaskenta tapahtuu jakamalla kokonaiskustannukset tuotetulla suoritelmäärällä. Käytännössä tämä onnistuu ainoastaan yhtä suoritetta valmistavassa yrityksessä. Yksinkertaisessa jakolaskennassa ei tehdä eroa muuttuvien ja kiinteiden kustannusten välille, joten yksinkertaisen jakolaskennan tuloksella saadaan suoraan suoritteen minimiomakustannusarvo. (Pellinen 2006, 126.)

Yleensä jakolaskenta toteutetaan monivaiheisesti kustannuspaikkakohtaisesti. Tällöin laskenta ottaa huomioon tuotannon eri vaiheet ja niiden väliset erot. Kustannuspaikkakohtaista jakolaskentaa varten kustannukset on täytynyt jakaa kustannuspaikkalaskennan avulla apukustannuspaikoilta pääkustannuspaikoille. Jotta nämä kustannuspaikan kustannukset voidaan laskea suoritteille, tulee kustannuspaikkakohtaiset suoritteet selvittää. Kustannuspaikkakohtaiset yksikkökustannukset saadaan, kun näille suoritteille jaetaan kustannuspaikan kokonaiskustannukset. Kun kunkin kustannuspaikan yksikkökustannukset lisätään toisiinsa, saadaan suoritteen yksikkökustannus. (Neilimo & Uusi-Rauva 2001, 117-118.)

Jakolaskennan sovelluksista ekvivalenssilaskentaa käytetään silloin, kun yritys tuottaa useaa tuotetta, jotka ovat hyvin samankaltaisia ja valmistus tapahtuu samoilla menetelmillä ja samoista raaka-aineista. Ekvivalenssilaskenta soveltuu hyvin myös palveluita tarjoaviin yrityksiin, jos tarjottava palvelu on aina lähes samanlainen, mutta sen suorittamiseen menevä aika vaihtelee. Ekvivalenssilaskennassa suoritteet arvostetaan kustannuslaskennan suorittamiseksi yhdenmukaiseksi ekvivalenssiluvun perusteella. Ekvivalenssiluvun perustana voi olla esimerkiksi raaka-aineiden paino tai käytetty aika. (Järvenpää ym. 2010, 110-111.)

Sivutuotemenetelmää käytetään yrityksissä, joissa päätuotteen valmistuksen ohessa syntyy sivutuotteita. Sivutuotemenetelmässä päätuotteen valmistuskustannuksista määritellään osa sivutuotteen valmistuskustannuksiksi. Sivutuotteen myyntituotoista vähennetään valmistuskustannukset, josta syntyvä sivutuotteen myyntivoitto vähennetään päätuotteen kustannuksista. Näin saadaan laskettua päätuotteen yksikkökustannukset. Sivutuotantomenetelmässä osa päätuotteen kustannuksista siirretään sivutuotteille, joten sivutuotteiden myynti parantaa päätuotteen kilpailukykyä. (Järvenpää ym. 2010, 112.)

Lisäyslaskentaa käytetään, jos yritys valmistaa useita erilaisten valmistusprosessien vaatimia tuotteita. Lisäyslaskennassa kustannukset jaetaan välittömiin ja välillisiin kustannuksiin. Välittömät kustannukset kohdistetaan suoraan tuotteille. Välillisten kustannusten kohdistamiseen käytetään lisäyslaskennassa erilaisia yleiskustannuslisä. (Järvenpää ym. 2010, 113-114.)

Kulujen kohdistaminen yleiskustannuslisien avulla tapahtuu pääkustannuspaikoilta. Tätä varten on kustannuspaikkalaskennan avulla pitänyt kohdistaa apukustannuspaikkojen kulut pääkustannuspaikoille. Yleiskustannuslisät lasketaan kustannuspaikkojen perusteella. Yleiskustannuslisä saadaan, kun kustannuspaikan laskentakauden välilliset kustannukset jaetaan laskentakauden suoritemäärällä. (Neilimo & Uusi-Rauva 2002, 122-123.) Yleisesti käytettäviä yleiskustannuslisä ovat ainelisä, tunti- ja konetuntilisä, palkkalisä ja markkinoinnin ja hallinnon lisä. Käytettävät yleiskustannuslisät riippuvat toiminnan luonteesta.

Yleiskustannuslisien avulla välilliset kustannukset saadaan otettua mukaan suoritekalkyyleihin laskettaessa valmistusarvoa ja omakustannusarvoa. Yleiskustannukset voidaan kohdistaa kalkyyleihin joko yksivaiheisesti tai monivaiheisesti. Yksivaiheisessa lisäyslaskennassa eli summallisäyslaskennassa yleiskustannuksia ei erotella kustannuspaikoittain vaan kaikki yleiskustannukset kohdistetaan yhden yleiskustannuslisän avulla. Kaikki kustannukset jaetaan tuotteille vaikkapa työtuntien perusteella. (Pellinen 2006, 139-140.)

Yksivaiheinen lisäyslaskenta antaa harvoin tarpeeksi tarkan tuloksen, joten tästä syystä kohdistamisessa käytetään monivaiheista lisäyslaskentaa. Monivaiheisessa lisäyslaskennassa kustannukset kohdistetaan kahden yleiskustannuslisän avulla. Valmistusarvon selvittämiseksi valmistuskustannukset kohdistetaan jonkin valmistuskustannuslisän avulla. Valmistuskustannuslisä ovat tunti- ja konetuntilisä ja työlisä. Omakustannusarvo saadaan, kun valmistusarvoon lisätään markkinoinnin ja hallinnon lisän avulla hallinnolliset yleiskustannukset. (Pellinen 2006, 141-143.)

2.3 Kannattavuus- ja katetuottolaskenta

Johdon laskentatoimessa kannattavuudella tarkoitetaan tiettyä aikana yritykselle kertyneiden tuottojen ja kustannusten erotusta (Andersson, Gabrielsson & Ekström 1989, 22). Kustannuslaskennan oikeellisuus luo tärkeän pohjan kannattavuuslaskennan onnistumiselle. Etenkin useita tuotteita valmistavalla yrityksellä, jonka välilliset kustannukset ovat suuren suhteessa välillisiin kustannuksiin, pieleen mennyt kustannusten kohdistaminen vääristää kannattavuuslaskelmia. (Järvenpää ym. 2010, 65.)

Kannattavuutta voidaan mitata joko rahamääräisillä mittareilla tai suhteessa johonkin toiseen yrityksen avainlukuun, kuten myyntiin tai sijoitettuun pääomaan. Rahamääräiset mittarit ovat

absoluuttisia mittareita ja toisiin lukuihin verrattavat on suhteellisia mittareita. Absoluuttisella mittarilla kuvattu kannattavuus on hyödyllinen oikeastaan vain, kun halutaan katsoa tilannetta yrityksen sisällä. Rahamääräinen kannattavuus ei kerro yrityksen kannattavuutta suhteessa muihin alan yrityksiin, koska se ei ota huomioon erikokoisten yritysten erilaisia tarpeita katteen suhteen. Isompi yritys tarvitsee isomman myyntikatteen, jotta se pystyy peittämään suuremmasta liiketoiminnasta johtuvia kiinteitä kustannuksia. Suhteellinen kannattavuuden mittaaminen huomioi nämä muutokset yrityksen liiketoiminnan suuruudessa, sillä rahamääräinen kate suhteutetaan vaikkapa myynteihin. Pienemmällä volyymilla toimiva yritys ei tarvitse niin paljon myyntituottoa peittämään kustannuksiaan kuin isompi yritys. (Järvenpää ym. 2010, 65-66.)

Tuotekohtainen kannattavuuslaskenta on yksi keskeisempiä kannattavuuslaskennan osa-alueita. Peruseriaatteena yrityksen toiminnan kannattavuudessa on se, että tuotteista aiheutuvien kustannusten olisi oltava pienempiä kuin tuotteesta saatavat tuotot. (Alhola & Lauslahti 2000, 80.)

Katetuottolaskennan avulla yrityksessä voidaan nopeasti ja yksinkertaisesti laskea toiminnan kannattavuutta (Alhola & Lauslahti 200, 66). Jos yrityksessä halutaan mitata jonkin tietyn osa-alueen kannattavuutta, voidaan katetuottolaskelmia laatia myös pienemmälle alueelle kuin koko yrityksen laajuisesti. Katetuottolaskelmassa yrityksen tuotot ja kustannukset jaetaan esimerkiksi osastoittain tai tuoteryhmittäin. (Andersson ym. 1989, 62.)

Yritystasolla katetuottoa laskettaessa yrityksen kustannukset on jaettava muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin. Yrityksen katetuotto saadaan vähentämällä tuotoista muuttuvat kustannukset. Kun katetuotosta vähennetään kiinteät kustannukset, saadaan yrityksen tulos. Katetuotolla katetaan yrityksen kiinteät kustannukset. (Alhola & Lauslahti 2000, 66; Mäkinen, Stenbacka & Söderström 2004, 42.)

Kun katetuottoa lasketaan pienemmälle laskenta-alueelle, esimerkiksi tuotteelle, kulut jaetaan tuotteiden erilliskustannuksiin ja yleiskustannuksiin. Katetuotto lasketaan vähentämällä laskenta-alueen erillistuotoista alueen erilliskustannukset. Tuotot ovat yleensä helposti kohdistettavissa, joten kaikkia tuottoja voidaan pitää erillistuottoina. Erilliskulut saattavat pitää sisällään sekä muuttuvia että kiinteitä kustannuksia, ja tärkeintä on se, saadanko ne kohdistettua tiettyä laskenta-aluetta koskevaksi. Yrityksen tulos saadaan, kun kaikkien yrityksen laskenta-alueiden katetuotoista vähennetään yleiskustannukset. (Andersson ym. 1989, 62-63.)

Katetuottoa voidaan laskea myös usealle eri tasolle. Ensimmäisenä lasketaan yleensä tuotteen myyntikate eli myyntituotoista vähennetään suoraan myytävään suoritteeseen liittyvät muuttuvat tavara- ja raaka-aine kustannukset tai ostot. Myyntikate tarkoittaa samaa kuin yleisesti

puhuttu katetuotto. Seuraavassa vaiheessa katteeseen voidaan huomioida myös tuotteen kiinteät erilliskustannukset. Tällöin saadaan erilliskate. Kun laskentaan otetaan mukaan laskenta-alueen yleiskustannukset, saadaan tulos. (Andersson ym. 1989, 63.) Katetuottolaskennan mukaista tulosta voidaan laskea joko suuremmalle laskenta-alueelle, esimerkiksi liikkeelle tai osastolle tai tarkemmin tuotetasolle. Tuotetason laskennassa yleiskulut on ensin pitänyt jakaa tuotteiden kesken.

Yllä katetuottoa on laskettu euromääräisesti eli absoluuttisesti. Absoluuttisen katteen selvittämisen jälkeen katetuottoa lasketaan usein myös suhteellisesti eli suhteuttamalla katetuotto johonkin yrityksen lukuun. Yleensä katetuottoa verrataan tuottoihin, jolloin saadaan kate-tuottoprosentti. (Alhola&Lauslahti 2000, 67.)

2.4 Hinnoittelu

Kustannus- ja kannattavuuslaskennan avulla saatua tietoa voidaan käyttää tuotteiden hinnoittelun pohjana. Hinnoittelumenetelmiä löytyy erilaisia.

Katetuottohinnoittelussa tuotteen muuttuviin kustannuksiin lisätään haluttu tuotteesta saatavaksi haluttu kate. Kate on usein jokin prosenttiosuus tuotteen myyntihinnasta. Tuotteen hinta saadaan laskettua seuraavalla kaavalla: $100 \times \text{Tuotteen muuttuvat kustannukset} / (100 - \text{Kate-tuottoprosentti})$. (Mäkinen ym. 2000, 91.)

Yrityksen katetuottotarve on vähintään yhtä suuri kuin yrityksen kiinteät kustannukset, sillä katetuoton pitää pystyä kattamaan tuotteen muuttuvien kustannuksien lisäksi myös kiinteät kustannukset. Hinnoittelussa käytetään katetuottoa, jossa kiinteisiin kustannuksiin on lisätty haluttu voitto. (Mäkinen ym. 2000, 91.)

Toinen yleinen hinnoittelutapa on hinnoittelukertoimen käyttäminen. Hinnoittelukerroin sopii katetuottohinnoittelua paremmin yrityksille, joilla on useita eri tuotteita ja tuotteilla eri kate-tuottoprosentit. Hinnoittelukerroin lasketaan kaavalla $100 / (100 - \text{katetuottoprosentti})$. Hinnoittelukertoimen mukainen arvonlisäveroton myyntihinta saadaan, kun tuotteen valmistus- tai hankintakustannukset kerrotaan hinnoittelukertoimella. (Mäkinen ym. 2000, 95.)

Hinnoittelua ei voida tehdä pelkästään lasketun katetuoton tai hinnoittelukertoimen perusteella, vaan hinnoittelussa on otettava huomioon myös hinnoittelualue. Hinnoittelualue on se alue, jonka sisälle tuotteen myyntihinta tulee asettaa. Hinnoittelualueen alarajana on tuotteen hankinta- tai valmistuskustannukset ja ylärajana kysyntä. (Mäkinen ym. 2000, 95.) Jos tuotteelle asettaa liian korkean tuottotavoitteen, ja hinta nousee korkeammaksi kuin markkinoilla syntyvän kysynnän mukainen hinta, tuotteet jäävät myymättä ja näin ollen kustannuk-

set kattamatta. Liian alhainen hinta taas lisää tuotteiden myyntiä, mutta tällöin osa kuluista saattaa jäädä kattamatta ja syntyy tappiota.

Jos yritys on arvonlisäverovelvollinen, tulee hinnoittelussa huomioida myös arvonlisäveron vaikutus loppuhintaan. Arvonlisävero sisältyy loppuasiakkaan maksamaan hintaan, mutta yritys joutuu tilittämään veron valtiolle eikä se jää yrityksen tuloksi. (Mäkelä ym. 2000, 94.)

Hinnoitteluun liittyy myös muita ominaispiirteitä, jotka vaihtelevat sen mukaan, tarjoaako yritys aineellisia tuotteita vai palveluita. Aineellisia suoritteita tarjoavan yrityksen täytyy ottaa hinnoittelussaan huomioon myös hävikki. Tuotteiden rikkoutumisesta, pilaantumisesta tai katoamisesta aiheutuvan hävikin kustannukset pitää ottaa huomioon voittotavoitteessa tai hinnoittelukertoimessa ja näin sisällyttää tuotteiden myyntihintaan, jotta näidenkin tuotteiden valmistus- tai hankintakustannuksen tulevat katettua. (Mäkelä ym. 2000, 102.)

Palvelujen hinnoittelu on usein monimutkaisempaa kuin aineellisten suoritteiden. Asiakas ei pysty konkreettisesti koskettamaan ostamaansa palvelua, joten asiakkaan voi olla vaikeampaa hahmottaa sitä, mistä hän maksaa. Sipilän mukaan (2003, 21) palveluiden hinnoittelussa markkinoinnilla onkin suurempi vaikutus kuin laskentatoimella. Palvelujen hinnoittelu ei koostu yleensä pelkästä kustannusperusteisesta hinnoittelumenetelmästä, vaan on yhdistelmä markkina-, kilpailu- tai asiakaskohtaista hinnoittelua ja yrityksen omiin päämääriin perustuva hinnoittelu. (Sipilä 2003, 57.)

3 Toimintolaskenta

Edellä mainitut kustannuslaskentamenetelmät ovat niin kutsuttua perinteistä kustannuslaskentaa. Viime vuosikymmenien aikana perinteisen kustannuslaskennan rinnalle on nostettu toimintolaskenta paikkaamaan perinteiseen laskentaan liittyviä ongelmia. (Alhola 2008, 11.)

Toimintolaskenta on lähtenyt liikkeelle 1980-luvun loppupuolella kritiikistä perinteisen kustannuslaskennan tuotekohtaisten kustannusten jakamisen epäoikeudenmukaisuutta kohtaan. Toimintolaskennan kannattajien mukaan perinteisessä kustannuslaskennassa yleiskustannuksia kohdistetaan tuotteille väärin perustein. Kohdistus tapahtuu ennalta määrätyn jakoperusteen mukaan, vaikka todellisuudessa tällaista syy-yhteyttä ei ole. Toimintolaskentaa tukee myös se, että yritysten toiminta on muuttunut yhä asiakaslähtöisemmäksi, tuotevalikoimat ovat kasvaneet, tuotantoprosessit monimutkaistuneet ja tämän myötä kustannusten rakenne on muuttunut, jolloin perinteinen kustannuslaskenta on jäämässä vanhanaikaiseksi. (Alhola 2008, 13-16; Neilimo&Uusi-Rauva 2002, 133.)

Toimintolaskenta perustuu siihen ajatukseen, että toiminnot aiheuttavat kustannuksia ja kustannuksiin voidaan vaikuttaa juuri toimintojen ja toimintoketjujen avulla.

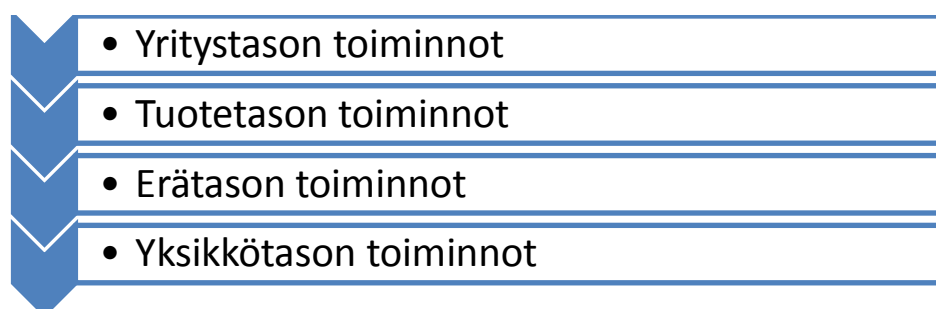
3.1 Toimintoanalyysi

Toiminto on yhtä kuin se, mitä yritys tekee eli yhdistelmä niitä ihmisiä, teknologiaa, raaka-aineita ja menetelmiä, jotka aikaansaavat tuotteen tai palvelun (Brimson 1991, 75). Toimintolaskennan ensimmäinen vaihe on näiden toimintojen selvittäminen. Selvityksessä yrityksen organisaatio jaetaan toimintoihin. Toiminnot voivat olla joko suoraan valmistusprosessiin vaikuttavia toimintoja tai ns. tukitoimintoja. Kun toiminnot on tunnistettu, tulee ne järjestää hierarkkisesti. Hierarkia kertoo, vaikuttaako toiminto välittömästi vai välillisesti tuotteiden kustannuksiin. Hierarkian perusteella toiminnolle osataan valita oikeantasoinen toimintoajuri. (Alhola 2008, 37; Brimson 1991, 29 & 79.)

Toimintojen selvittäminen voidaan tehdä yrityksen perustehtävän mukaisesti. Toiminnot lajitellaan tämän perustella eri tasoille. Ylemmän tason toiminnot ovat sellaisia, joiden ansiosta yritys on olemassa. Ylemmän tason toimintoja ovat esimerkiksi hallinto sekä toimitilat. Niistä syntyvät kustannukset eivät ole riippuvaisia tuotteiden määrästä ja ne poistuvat ainoastaan, jos yritystä ei enää ole. (Alhola 2008, 38.)

Seuraavalla tasolla on tuotetason toiminnot. Tämän tason kustannukset johtuvat toiminnoista, joita jonkin yksittäisen tuotteen tuottamiseen tarvitaan. Kustannukset ovat riippuvaisia tuotevalikoiman tuotteiden määrästä. (Alhola 2008, 39.)

Kolmannella tasolla on eräkohtaiset toiminnot. Tällä tasolla kustannukset riippuvat siitä, kuinka monta erää tuotetta valmistetaan. Erien koolla ei ole merkitystä kustannusten synty-miseen, vaan kustannukset syntyvät siitä, että erä suoritetaan. Alimmalla tasolla ovat suoraan tuotteiden valmistusmäärän mukaiset kustannukset. Tämän tason kustannukset kohdistetaan suoraan tuotteille. (Alhola 2008, 39.)

Kuva 4: Toimintojen hierarkia

Toimintolaskennassa käytettävät toiminnot eivät ole sama asia kuin perinteisen kustannuslaskennan kustannuspaikat. Toiminto on tekemistä ja asioiden suorittamista, kun taas kustannuspaikat ovat organisaation osia. (Järvenpää ym. 2010, 133.)

3.2 Kustannusten kohdistaminen

Toimintolaskennassa kustannusten kohdistaminen tapahtuu kustannusajureiden kautta eikä esimerkiksi vyöryttämällä tai jakamalla kuten perinteisessä kustannuslaskennassa. Kohdistaminen tehdään kolmen tason kautta: resurssit -> toiminnot -> laskentakohteet. Kohdistamiseen käytetään kahdentasoisia kustannusajureita, ensimmäisen tason ajureita eli resurssiajureita sekä toisen tason ajureita eli toimintoajureita. (Alhola 2008, 42-44.)

Resurssit ovat voimavaroja, joita tarvitaan toimintojen syntymiseen ja ylläpitämiseen. Resurssit ovat esimerkiksi henkilöstö, toimitilat, koneet ja laitteet. Jokainen yritys tarvitsee resursseja ollakseen olemassa. Resurssien kulutusta mitataan euromääräisesti esimerkiksi suoraan pääkirjanpidon tileiltä saatavilla luvuilla. Resurssit voidaan jakaa myös ns. resurssialtaisiin. Resurssialtaisiin yhdistetään keskenään samanlaisia resursseja, joita ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä erikseen omina resursseinaan. (Alhola 2008, 43-44.)

Resurssiajureiden avulla resurssit kohdistetaan toiminnoille. Kohdistus tapahtuu joko suoraan resurssilta tai vaihtoehtoisesti resurssialtaiden välityksellä. Kohdistus tehdään sen suhteessa, kuinka suuren osuuden mikin toiminto käyttää resurssista eli ns. aiheuttamisperusteen mukaisesti. Kustannus on kohdistettavissa, kun resurssin ja toiminnon välillä on todettavissa riippuvaisuussuhde. (Alhola 2008, 44; Neilimo&Uusirauva 2002, 134, 139-140.)

Toiminnoilta kustannukset kohdistetaan tuotteille tai muille laskentakohteille toimintoajureiden avulla. Lopullisia laskentakohteita voivat olla esimerkiksi tuote, tuoteryhmä, asiakas, maantieteellinen alue tai jakelukanava. Toimintoajuri on se tekijä, joka vaikuttaa toiminnon suoritusasteeseen tai siihen, että koko toiminto ylipäänsä suoritetaan. Toimintoajurit voivat olla volyymistä riippuvaisia, kestosta riippuvaisia tai toiminnon vaativuudesta riippuvaisia. Toimintoajuri riippuu kohdistettavasta toiminnosta. Esimerkiksi toimintoja valmistavien tai pohjustavien toimintojen kustannuksia kohdistettaessa hyvin yleisesti käytetty toimintoajuri on valmistuserien lukumäärä. Toimintoajureiden lisäksi voidaan käyttää myös ns. yksikköajureita. Yksikköajureita ovat ne tekijät, jotka vaikuttavat yksittäisen toiminnon resurssinkäyttöön ja näin ollen kustannuksiin. Yksikköajuri pureutuu yksityiskohtaisemmin jonkin toimintaryhmän osa-alueisiin ja laskee näiden kustannuksen. (Alhola 2008, 47-48; Järvenpää ym. 2010, 139-140.)

Toimintolaskennassa resurssien kustannukset siis kohdistetaan ensin toiminnoille käytön suhteessa ja sen jälkeen toiminnoilta tuotteille tai muille laskentakohteille kustannusajureiden avulla. Koska kohdistus tapahtuu todellisen aiheuttamisperusteen suhteessa, ovat laskentakohteelle tulevat kustannukset todellisesti laskentakohteen aiheuttamia.

Sekä resurssi- että toimintoajureita määriteltäessä tulee olla huolellinen. Valittu ajuri eli kohdistusperuste vaikuttaa laskennan lopputulokseen ja väärin perustein määritelty ajuri voi vääristää laskennasta saatavaa informaatiota ja tämän perusteella tehtäviä päätöksiä. (Alhola 2008, 46-47.)

4 Tietotekniikka osana kustannuslaskentaa

Tietotekniikalla on nykyään suuri rooli kaikissa taloushallinnon prosesseissa. Suurimmassa osassa taloushallinnon työtehtäviä tietotekniikka on nykyisin jollain tasolla osallisena (Granlund & Malmi 2003, 18). Edellytyksenä tehokkaasti toimivalle taloushallinnon tietojärjestelmälle on se, että perusdataa tuottavien operatiivisten järjestelmien tulee olla kunnossa. (Granlund&Malmi 2003, 16.)

4.1 Eri tietojärjestelmävaihtoehdot

Taloushallinnossa käytettävät tietotekniset ratkaisut vaihtelevat yrityksen koosta ja toiminnasta riippuen. Pienelle organisaatiolle riittää usein vain lakisäateistä informaatiota tuottavat järjestelmät. Suuret yritykset tarvitsevat luonnollisesti toiminnan ja tietojen hallinnan takia erilaista tietoa. Keskisuurten ja suurten yritysten tietojärjestelmiltä vaaditaan lakisäateisten kirjanpidontietojen lisäksi myös kunnollista sisäistä raportointia. (Granlund&Malmi 2003, 24; Lahti&Salminen 2008, 33.)

Yrityksen koko ei ole ainoa peruste käytettävien taloushallinnon järjestelmien tarpeille. Organisaatorakenne ja se miten yrityksessä tahdotaan saada ja kohdistaa tietoa eri organisaatioyksiköille, vaikuttaa siihen millaisia ominaisuuksia tietojärjestelmältä vaaditaan. Myös strategia vaikuttaa käytettäviin tietojärjestelmiin. Yrityksen ulkopuolisena seikkana tietojärjestelmiin vaikuttaa toimiala. Valmistusteollisuudessa toimiva yritys tarvitsee tietojärjestelmiin esimerkiksi varaston seurannan toisin kuin palvelualalla toimiva yritys. (Granlund&Malmi 2003, 24-25.)

Yritysten tarvitsemien tietoteknistien ratkaisujen erot korostuvat yleensä siirryttäessä ulkoisesta laskennasta sisäiseen laskentaan. Samalla toimialalla ja mittakaavalla toimivilla yrityksillä on lakisäateisesti samanlaiset vaatimukset esimerkiksi kirjanpidonohjelmaltaan, mutta sisäiseen laskennan tarpeet vaihtelevat yrityskohtaisesti riippuen siitä, millaista informaatiota

yrityksessä arvostetaan ja tarvitaan. (Granlund&Malmi 2003, 52.) Taloushallinnossa käytettäviä tietojärjestelmiä pääluokituksestaan on kahdenlaisia. Valittavana on joko taloushallinnon erillisjärjestelmiä tai ERP-järjestelmiä eli toiminnanohjausjärjestelmiä. (Lahti&Salminen 2008, 31-32.)

Taloushallinnon erillisohjelmistoissa taloushallinnon eri prosessit on jaettu omiin ohjelmistoihinsa. Tietoa siirretään toisiin ohjelmistoihin joko manuaalisesti tai siirtoja varten tehdyillä käyttöliittymillä. Erillisohjelmistoissa onkin yleisempiä rajapintoja varten määritellyt käyttöliittymät. Erillisohjelmistot ovat luotuja juuri tietyn osa-alueen hoitoon, joten ne toimivat parhaiten juuri tämän osan käyttötarkoituksiin. Ongelmana erillisohjelmien käytössä voi olla niiden sopivuus yrityksen muiden ohjelmistojen kanssa. Integroinnilla tarkoitetaan näiden erillisohjelmien välisten liittymien ja rajapintojen muokkaamista niin, että ne keskustelisivat saumattomasti keskenään. Integroinnin avulla erillisohjelmistoissa tehtävien tapahtumien siirto muihin ohjelmiin automatisoidaan. Esimerkkinä tästä on erillisjärjestelmässä tehdyn toimenpiteen muodostama automaattinen kirjaus pääkirjanpito-ohjelmaan. Integroinnin avulla vähennetään manuaalista työtä eri toimintojen välillä ja näin vähennetään virheiden syntymistä. (Lahti&Salminen 2008, 38-39.)

ERP-järjestelmät eli toiminnanohjausjärjestelmät ovat ohjelmistoja, joihin sisältyy useita yrityksen operatiivisia moduuleita. Yleensä ERP-järjestelmiin sisältyvät taloushallinnon lisäksi ainakin myynnin, tuotannon, projektihallinnan, henkilöstöhallinnon, logistiikan ja materiaalihallinnon moduulit. Nämä osamoduulit käyttävät kaikki samaa perustietokantaa. Tiedot syötetään näin ollen järjestelmiin vain kerran. Tämä vähentää virheiden todennäköisyyttä ja nopeuttaa prosesseja. Keskitetystä tietokannasta tiedot välittyvät osamoduuleiden käyttöön reaaliaikaisesti. Taloushallinto on usein tärkeä ERP-järjestelmien käyttöönottoaiheessa, sillä useassa yrityksessä ERP-järjestelmä rakennetaan juuri taloushallinnon tarpeiden ympärille. (Granlund&Malmi 2003, 32; Lahti&Salminen 2008, 36.)

4.2 Tietotekniikan hyödyntäminen kustannus- ja kannattavuuslaskennassa

Kustannus- ja kannattavuuslaskennassa voidaan tietotekniikan avulla helposti hyödyntää muiden taloushallinnon osien tuottamaa tietoa. ERP-järjestelmän tai keskenään integroitujen erillisohjelmistojen avulla voidaan kerätä tarpeellista informaatiota muista taloushallinnon ja tuotannon järjestelmistä. Palveluyhtiöiden kustannuslaskennassa tietojen kerääminen lähtee vastuualueista. Vastuualuelaskenta järjestetään, ainakin pienimmissä yrityksissä, usein kirjanpidon yhteyteen. Kirjanpidon järjestelmässä kustannuksille syötetään kirjanpidontilin lisäksi myös vastuualue. Vastuualueella voidaan tuottaa kyseinen palvelu kokonaan tai vain osa palvelusta. Yksinkertaisimmillaan tietty vastuualue vastaa vain yhden palvelun tuottamisesta,

jolloin kustannukset on helppo kohdistaa myös tälle tuotteelle. (Granlund&Malmi 2003, 60; 85.)

Jos vastuualueella tuotetaan useampaa eri tuotetta, kustannukset on pystyttävä jakamaan näiden palveluiden välillä. Koska palvelualoilla kustannukset liittyvät usein henkilöstöön, yleinen tapa kustannusten jakoon on tietylle tuotteelle käytetty aika. Tämän vuoksi henkilöstön ajankäyttöä tulee seurata. Ajankäyttöä voidaan seurata joko toteutumapohjaisesti, jolloin jokainen työntekijä pitää kirjaa siitä, kuinka paljon hän minkin tuotteen kohdalla käyttää aikaa. Tämä voi tapahtua joko taulukkolaskentaan tehdyllä seurantapohjalla tai erillisellä ajankäytön seurannan ohjelmistolla. Ajankäyttöä voidaan myös kohdistaa vanhan kokemuksen perusteella, jolloin tietylle työtehtävälle on määritelty standardit ajankäytöstä. Kerättiinpä tietoa ajankäytöstä miten tahansa, tiedot tulee siirtää joko taloushallinnon ohjelmistoon tai siihen järjestelmään, jossa kustannuslaskenta toteutetaan. (Granlund&Malmi 2003, 85-86.)

Välillisten kustannusten jakamiseen tietojärjestelmät tarjoavat mahdollisuuksia erilaisille ”jakoavaimille”. Määritellyn jakoavaimen avulla kustannukset kohdistetaan tuotteille. Esimerkki usein käytetystä jakoavaimesta on välillisten kustannusten kohdistaminen tuotteille samassa suhteessa kuin välittömät kustannukset. (Granlund&Malmi 2003, 86.)

Liike-elämän muututtua yhä kustannustehokkaammaksi, myös taloushallinnon prosessien on pystyttävä vastaamaan tähän vaateeseen. Taloushallinnon on pystyttävä tuottamaan virheetöntä informaatiota mahdollisimman nopeasti. (Granlund&Malmi 2003, 16.) Tietojärjestelmäkehitys liittyy vahvasti yrityksen prosesseihin, jonka johdosta järjestelmiä kehittäessä on kiinnitetty huomioita näihin prosesseihin. Tämä on johtanut työvaiheiden eliminointiin ja automatisointiin. (Granlund&Malmi 2003, 21.)

Yksi tärkeä seikka ennen tietojärjestelmäkehityksen aloittamista on selvittää se, millaista informaatiota yrityksen talousprosessi kerää ja onko se riittävää ja sopivaa tietojärjestelmän tarpeisiin. Kuten Granlund ja Malmi (2003, 128) toteavat, sellaista tietoa ei voida analysoida, josta ei ole kerättynä riittävää perusdataa. Tietojärjestelmien kehittämisellä on todettu olevan vaikutusta yrityksessä käytettäviin laskentamenetelmiin. Tutkimuksien mukaan järjestelmien kehittäminen on yksi niistä syistä, jotka vaikuttavat uuden laskentamenetelmän käyttöönottoon (Granlund&Malmi 2003, 22). Kerättävän informaation lisäksi on mietittävä, mihin tämä tieto varastoidaan, jotta se palvelisi useita sovelluksia mahdollisimman tehokkaasti. (Granlund&Malmi 2003, 128.)

5 Toimeksiannon esittely

Työn toimeksiannota oli laatia Rahoitusyhtiö X:lle selvitys heidän tuotekatelaskentansa nykytilanteesta sekä pohtia mahdollisia kehittämiskohteita ja -mahdollisuuksia tulevaisuuden varalle. Tahtotilana yrityksessä olisi saada tuotekatelaskenta automatisoitua mahdollisimman pitkälle.

5.1 Rahoitusyhtiö X

Rahoitusyhtiö X on suomalaisen pankkikonserniin kuuluva tytäryhtiö. Yrityksen tehtävänä on hoitaa konsernin henkilöasiakkaiden vakuudeton kulutusrahoitus. Rahoitusyhtiö X:n tuotevalikoimaan kuuluu kahdenlaisia tuotteita, kortittomat luotot sekä luottokortit. Kortittomissa luotoissa on kaksi tuotetta, kertaluotto sekä jatkuvalimiittinen luotto. Erilaisten luottokortti-tuotteiden määrä on paljon suurempi ja erilaisia luottokortteja tuotevalikoimassa onkin useita. Luottokorttien välillä on eroja esimerkiksi luoton myönnön ehdoissa sekä hinnastoissa. Lisäksi tuotteista löytyy luottokorttiin liitettyjä kampanjaostoja, jotka ovat luottokortin kanssa samaa limiittiä käyttäviä kortittomia kertaluottoja. Rahoitusyhtiö X ei itse suoraan myy tarjontaan tuotteita asiakkaille. Myyntikanavana toimivat konsernin pankkikonttorit, konsernin verkkopankki sekä yhteistyökumppaneiden myyntipisteet.

Yrityksen toiminta on jaettu kahteen osastoon, asiakaspalveluun sekä liiketoiminnan tukeen. Asiakaspalvelu hoitaa puhelinpalveluna asiakkaiden yhteydenottojen hoitamisen sekä luotonvalvonnan. Liiketoiminnan tuki pitää sisällään raportoinnin, luottoreskontrien hoidon, riskienhallinnan sekä tuotekehityksen ja myynnin tuen. Nykyisin yritys X:n lähes koko henkilökunta työskentelee ulkoistettuna saman konsernin toisessa yhtiössä, ja omilla palkkalistoilla on ainoastaan yksi henkilö. Yritys X:lla ei näin ollen ole varsinaisia palkkakustannuksia kuin yhden henkilön kustannukset, vaan se maksaa saamastaan palvelusta konsernin toiselle yritykselle.

5.2 Pankkiliiketoiminnan erityispiirteitä

Rahoitusyhtiöiden toiminta ei perustu aineellisten tuotteiden valmistukseen tai myyntiin vaan tuotteena on asiakkaalle myönnettävä luotto. Näin ollen rahoitusyhtiö luokitellaan palvelualan toimijaksi. Pankkien ja rahoitusyhtiöiden toiminta eroaa kuitenkin suuresti muista palvelualojen toimijoista. Tämä toiminnan ero näkyy myös taloushallinnossa ja laskentatoimissa. Pankkien saamat tuotot eivät perustu muiden palvelualan yritysten tavoin asiakkailta suoraan saataviin maksuun suoritetuista palveluista, vaan suurin osa tuotoista syntyy myönnettyistä luotoista saatavista koroista. Tuottoja saadaan myös erilaisista palvelumaksuista, mutta nämä määritellään tuloslaskelmissa liiketoiminnan muiksi tuotoiksi. Pankkipalveluiden tuottaminen ei vaadi aineellisia hankintoja, kuten muiden palveluiden tuottaminen, vaan toiminnan edel-

lytyksenä muualta hankittu rahoitus, jolla asiakkaiden lainatarpeet saadaan katettua. Rahoitus saadaan joko asiakkaiden pankissa olevista talletuksista tai lainoista muilta rahoituslaitoksilta. Tästä lainasta täytyy maksaa korkoa, joten pankkien toiminnan kannalta tärkeä ja suurin kuluerä ovat korkokulut.

Pankkien käyttämissä liiketoiminnan ja laskentatoimen termeissä on joitain eroja suhteessa muihin yrityksiin. Laskentatoimessa tärkeimmät termierot liittyvät juuri liiketoiminnan tuotoihin ja kuluihin. Kun tavallisessa yrityksessä puhutaan liikevaihdosta sekä ostoista, pankkien liiketoiminnan tuotot syntyvät korkotuotoista ja menot korkokuluista. Kun yrityksen pääasialliseen liiketoimintaan liittyvistä tuotoista vähennetään näiden aiheuttamat välittömät muutuvat kulut, puhutaan myyntikatteesta. Pankkialan toimijoilla myyntikatetta edustaa korkokate. Korkokate kertoo perusliiketoiminnan tuottaman tulon. (Talouselämä 2010.)

Keskeisiä käsitteitä pankkiliiketoiminnassa on luottokanta. Luottokannalla tarkoitetaan kaikkien myönnyttyjen luottojen takaisin maksamatta olevaa pääomaa eli sitä rahamäärää, joka on asiakkaiden käytössä. Rahoitusyhtiö X:ssä tämä tarkoittaa siis asiakkaiden käyttämää liimiittiä, eikä huomioon oteta asiakkaille myönnettyjä mutta käyttämättä olevaa luottoa.

Arvonalentumiset kuuluvat kiinteänä osana pankkien liiketoimintaan. Arvonalentumisilla tarkoitetaan saamisten ja omaisuuden arvonalentumisen vuoksi tehtävää kirjausta tulokseen. Yksi arvonalentumisten osa on luottotappiot. (OP-Pohjola-ryhmä 2014.) Luottotappioita syntyy, jos asiakas ei pysty maksamaan saamaansa lainaa takaisin. Etenkin vakuudetonta luotonmyöntöä harjoittavassa yrityksessä luottotappiot ovat pakollinen osa liiketoimintaa. Arvonalentumisiin huomioidaan myös vaikkapa inflaation vaikutus saamisiin asiakkailta.

5.3 Rahoitusyhtiö X:n kulurakenne

Myös rahoitusyhtiö X:n toiminta noudattaa peruspankkipalveluiden tuotto- ja kulukaavaa, eli tuotot syntyvät asiakkaiden maksamista koroista sekä muista perittävistä palkkioista. Pankkien kulurakenne vaihtelee riippuen siitä, millaista toimintaa ne harjoittavat. Rahoitusyhtiö X:n kulurakenne koostuu myyjille maksettavista palkkioista, yrityksen toimintaan liittyvistä hankinnoista, konsernin muille yhtiöille maksettavista palvelumaksuista sekä toiminnan mahdollistavan ulkopuolisen rahoituksen aiheuttamista koroista. Kuluihin luetaan myös arvonalentumiset eli luottotappiot.

Työkustannuksiin kuuluvat konsernin toiselle yritykselle maksettava palvelumaksu ulkoistetun henkilöstön työpanoksesta. Samat henkilöt hoitavat ainoastaan rahoitusyhtiö X:n työtehtäviä, joten maksettava palkkio tästä on vakio. Työkustannuksiin kuuluu myös yhden työntekijän palkka sivukuluineen.

Varsinaisia ainekustannuksia Rahoitusyhtiö X:lla ei ole, sillä toiminta ei edellytä aineellista hankintaa. Tuotteiden myynnin eli luottojen myöntämisen edellytyksenä on, että yrityksellä on käytettävissään pääomaa luottojen kattamiseksi ja osa tästä pääomasta hankintaan luotoina toisilta rahoituslaitoksilta. Lainasta syntyvät korkokulut voidaan katsoa Rahoitusyhtiö X:n ”ainekustannuksiksi”.

Lyhytvaikutteisiin kuluihin kuuluvat mm. atk-kulut, työpistekulut, markkinointikulut ja erilaiset palkkiot. Atk- ja työpistekulut maksetaan myös palveluveloituksena konsernin sisällä. Pitkävaikutteisiin kuluihin kuuluvat poistot sekä arvonalentumiset.

6 Tuotekatelaskentamalli

Rahoitusyhtiö X seuraa tuotekohtaista katetta neljän kuukauden välein ja laskenta tehdään kolmesti vuodessa, huhtikuun, elokuun sekä vuoden lopun tilanteesta. Laskennan tuottamia tuloksia käytetään hinnoittelun sekä tuotetarjonnan pohjana.

Rahoitusyhtiö X:n tuotekatelaskennan pohjana olevassa kustannuslaskennassa käytetään perinteisen kustannuslaskennan mallia. Rahoitusyhtiö X:n kustannuslaskentamalli kuitenkin poikkeaa esimerkiksi kustannuspaikoiltaan perinteisestä laskentamenetelmästä.

6.1 Käytettävät tietojärjestelmät

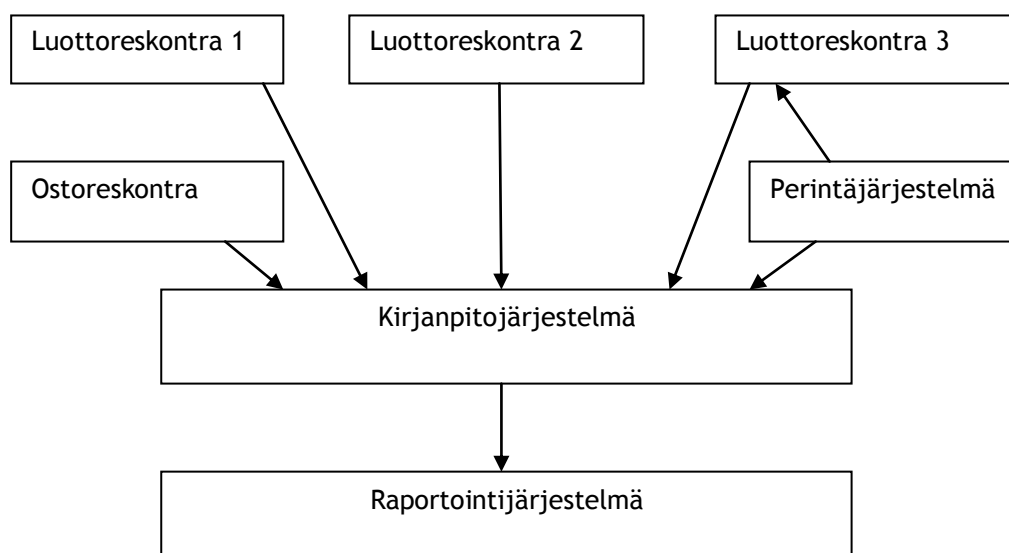
Tuotekatelaskenta koostuu eri tietojärjestelmistä saaduista tiedoista. Rahoitusyhtiö X:lla ei ole käytössään yhtä yhtenäistä tuotannonohjausjärjestelmää, vaan toimintaa ja laskentatoimia tukevat järjestelmät hoidetaan useassa erillisjärjestelmässä.

Toiminnan lähtökohtana luotonantoon perustuvassa liiketoiminnassa ovat myönnettyjen luottojen käytetyt limiitit ja näiden saatavien seuranta. Tämä tapahtuu luottoreskontran avulla. Rahoitusyhtiö X:lla luottoreskontria on kolme. Luottoreskontra 1:ssä käsitellään Tuote 1:sta, luottoreskontra 2:ssa kortittomat luotot ja luottoreskontra 3:ssa luottokortit. Luottoreskontrissa jokaiselle luotolle on perustettuna oma tilinsä. Asiakkaan tekemät korttiosot tai luoton nostot ja maksamat lyhennykset kirjautuvat tälle tilille. Luottoreskontra laskee asiakkaan nostojen aiheuttamat korot ja luoton lyhennykset kirjautuvat aina ensin koroille, sitten vasta lyhentämään pääomaa. Luottoreskontrissa tehtävät toimenpiteet menevät suoraan oikeille pääkirjanpidon tileille eikä erillisiä kirjauksia enää tarvitse tehdä. Jos reskontraan joudutaan tekemään manuaalisesti suoraan pääkirjanpitoon vaikuttavia toimenpiteitä, on myös pääkirjatason kirjaus mahdollista tehdä reskontran kautta eikä vastatapahtumasta tarvita enää erillistä kirjausta kirjanpitojärjestelmässä.

Yrityksen toimintaan liittyvien ostojen ja kulujen seuranta yrityksessä tapahtuu ostolaskujen sähköisen kierrätysjärjestelmän avulla. Ostolaskujärjestelmässä laskut kirjataan oikeille pääkirjatileille ja tiedot välittyvät kirjanpitoon, kun laskut on hyväksytty. Ostolaskujärjestelmän kautta kulkee myös käytettyjen konsernin sisäisten palveluiden laskutus.

Vakuudetonta luotonmyöntöä harjoittavassa yrityksessä myös luottotappiot ovat osa liiketoimintaa. Perintään siirrettyjen saatavien perintä hoidetaan erillään muusta toiminnasta ja näitä saatavia seurataan omassa järjestelmässään. Niin kutsutun aktiiviperinnän kautta saadut suoritukset kirjataan luottoreskontraan velan lyhennykseksi. Jos aktiiviperinnässä olleeseen luottoon ei tietyn ajan sisällä saada suorituksia, kirjataan tämä luottokanta luottotappioiksi. Luottotappioiksi kirjatut luotot siirtyvät tällöin jälkiperintään. Jos jälkiperinnässä oleviin luottoihin liittyen saadaan suorituksia, kirjataan nämä suoraan kirjanpitojärjestelmän kautta perityksi saaduksi luottotappioiksi.

Varsinainen kirjanpito tapahtuu erillisessä kirjanpitojärjestelmässä. Tiedot välittyvät luottoreskontrista ja ostolaskujärjestelmästä yhden yön viiveellä kirjanpitoon. Kirjanpitojärjestelmästä tiedot välittyvät raportointijärjestelmään, joka toimii myös isoimpana tietolähteenä tuotekatelaskennan tekemisessä.

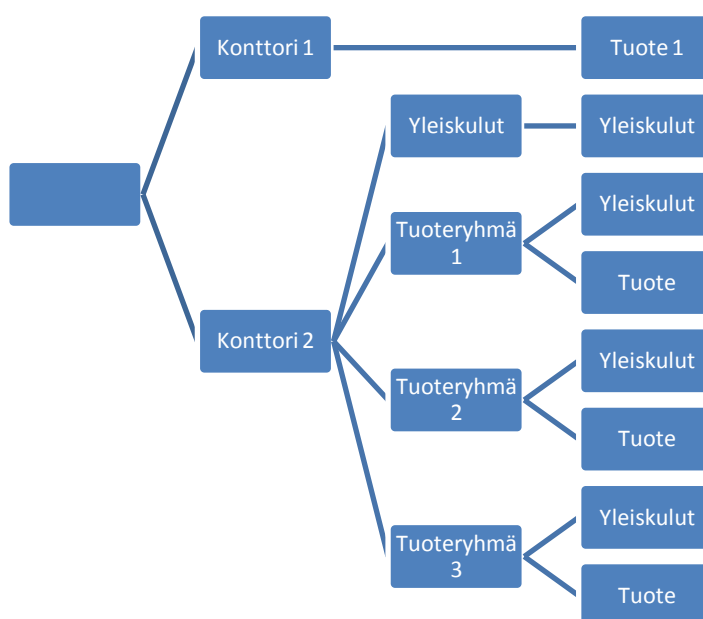
Kuva 5: Tuotekatelaskentaan vaikuttavat tietojärjestelmät

6.2 Kustannuspaikat

Koko tuotekatelaskennan perustana on kulujen ja tuottojen jakaminen oikeille kustannuspaikoille. Rahoitusyhtiö X:n kustannuspaikat eivät ole varsinaisen kustannuspaikka-termin mukaisia eli kustannuspaikat eivät vastaa liiketoiminta-alueita, vaan kustannuspaikat on jaettu tuotekohtaisesti. Vaikka jako ei vastaa perinteisiä kustannuspaikkoja, yrityksessä käytetään termiä kustannuspaikka. Yritys X:llä on kustannuspaikat ryhmitelty kolmen tason perusteella. Kaksi ylimmästä tasoa toimivat ryhmittelijöinä, eikä näille kirjata kuluja. Ylimpänä tasona on ns. konttoritaso. Konttoreita on kaksi: konttori tuotteelle 1 (Konttori 1) sekä konttori kaikille muille tuotteille sekä yleiskuluille (Konttori 2). Konttoritaso ei toimi kustannuspaikkana eikä konttoreille kirjata suoraan tapahtumia. Konttorin perusteella muodostuu tietojärjestelmissä käytettävän kustannuspaikkakoodin ensimmäiset numerot.

Seuraavalla tasolla kustannuspaikat on ryhmitelty tuoteryhmittäin. Yleiskuluille on oma ryhmänsä. Tämä taso on käytössä ainoastaan Konttori 2:lla. Tällä tasolla ryhmiä löytyy neljä. Ryhmittelyyn ei vaikuta se, liittyykö luottoon korttia vai ei, vaan luokittelu tehdään myyntikanavan perusteella ja samassa tuoteryhmässä saattaa olla tuotteita kortittomana tai ilman. Myöskään tälle tasolle ei kirjata kuluja.

Alimmalla tasolla ovat varsinaiset kustannuspaikat. Tuotteet on jaettu niin, että jokaiselle tuotteelle löytyy oma kustannuspaikkansa. Lisäksi jokaisesta Konttori 2:sen tuoteryhmästä löytyy oma kustannuspaikkansa ryhmän yleiskuluille. Konttori 1:lla kolmas taso tulee suoraan ylimmän tason jälkeen. Koska Konttori 1:seen kuuluu ainoastaan yksi tuote, ei täällä ole omaa kustannuspaikkaansa yleiskuluille, vaan kaikki kulut pystytään kirjaamaan suoraan tuotteelle.

Kuva 6: Organisaatiorakenne ja kustannuspaikat

Luottoreskontraan jokaiselle tuotteelle on määritelty oma kustannuspaikkansa, ja kaikki luottoreskontrien kautta tulevat tapahtumat kirjautuvat tuotetasoisesti suoraan kustannuspaikalle. Poikkeuksena ovat tapaukset, joissa luottoreskontran kautta tehdään pääkirjaan kirjaus, joka ei selvästi kuulu millekään tuotteelle, vaan kirjauksen kustannuspaikkana käytetään yleiskulujen kustannuspaikkaa. Tällaisia kirjauksia on kuitenkin todella vähän.

Ostolaskuja käsiteltäessä kulut pyritään kohdistamaan suoraan tietylle tuotteelle. Jos kululle ei selvästi pystytä osoittamaan tiettyä tuotetta, kulu kohdistetaan tuoteryhmän yleiskustannuspaikalle. Vasta viimeisessä vaiheessa kulut kohdistetaan yleiskulujen kustannuspaikalle. Ostolaskuissa käytettävät kustannuspaikat koskevat ainoastaan tuotteita, eikä näitä kuluja jaeta erikseen yrityksen eri toiminnoille. Osastojen aiheuttamat yleiskulut kirjataan yleiskulujen kustannuspaikalle, josta ne vyörytetään tuotteille. Lähes kaikki konsernin sisäiset laskut kirjataan yleiskulujen kustannuspaikalle. Suurin osa henkilöstökuluista kirjataan ostolaskujärjestelmän kautta ja kirjaus tehdään yleiskustannuspaikalle.

Kirjanpitojärjestelmään kirjauksia tehtäessä syötetään myös kustannuspaikka. Kustannuspaikka voi olla joko tuotekohtainen tai yleiskulujen kustannuspaikka.

Perinnästä saatavat jälkiperinnänsuoritukset tulevat yritykselle yhtenä summana, eikä suorituksia näin ollen pystytä kohdistamaan kustannuspaikoille, joten tästä syystä nämä kirjataan yleiskulujen kustannuspaikalle. Luottoreskontran kautta tulevat yksittäiset tapahtumat saadaan kirjattua suoraan oikealle kustannuspaikalle.

Tuotekustannuspaikalle kirjattavat	Yleiskustannuspaikalle kirjattavat
Korkotuotot	Korkokulut
Liiketoiminnan muut tuotot	Palkat ja henkilösivukulut
Maksetut palkkiot	Atk-kulut
Edustus ja markkinointi	Tietoliikennekulut
Menetykset	Perityksi saadut luottotappiot
Arvonalentumiset	

Taulukko 1: Tulo- ja kuluryhmien kirjaaminen kustannuspaikoille

Koska yrityksen kustannuspaikat ovat tuotekohtaisia, ei normaalin kustannuslaskennan viimeistä vaihetta eli suoritekohtaista kustannuslaskentaa tarvitse enää suorittaa, vaan tuotekohtaiset kustannukset saadaan suoraan kustannuspaikkalaskennan avulla.

Tuotekohtaisten kulujen selvittämiseksi yleiskulujen kustannuspaikkojen kulut on jaettava tuotekustannuspaikkojen kesken. Rahoitusyhtiö X:lla vyörytettäviä kuluja on suhteessa vähän.

Vyörytettäviä eriä ovat korkokulut, palkkiokulut, henkilöstökulut, toimistokulut, ICT- kulut, yhteyskulut, liiketoiminnan muut kulut sekä jälkiperinnän suoritukset. Kuluja vyörytetään kolmen jakotekijän perusteella. Pääasiallisena vyörytysperusteena käytetään keskimääräistä luottokantaa. Keskimääräisen luottokannan suhteessa vyörytetään suurin osa kuluista.

Kulujen lisäksi tuotekatelaskentaa varten on vyörytettävä myös joitain tuloeria. Näitä ovat osa palkkiotuotoista sekä perityksi saadut luottotappiot. Vyörytettäviä palkkiotuottoja ovat yhteistyökumppaneilta saadut jonkin korttiluoton yhteistyön myynteihin liittyvät palkkiot. Nämä jaetaan tuotteille tehtyjen ostojen suhteessa eli sen mukaan, miten asiakkaat ovat korttejaan käyttäneet.

Perityksi saadut luottotappiot ovat jo arvonalentumisiin kirjatusta luotoista jälkiperinnän kautta saatava osuus. Tämä osuus jaetaan tuotteille samassa suhteessa, kuin kunkin tuotteen osuus on koko perinnässä olevasta luottokannasta.

Rahoitusyhtiö X:n kustannuspaikkarakenteen vuoksi yleiskustannuspaikoille kirjatut kulut kohdistetaan suoraan pääkustannuspaikoille eli tuotteille. Tämä poikkeaa siis yleisesti käytetystä ”vasemmalta oikealle”-vyörytystavasta. Koska yleiskustannuspaikat ovat tuoteryhmäkohtaisia, niihin ei kohdistu samanlaista kustannuspaikkojen välistä käyttösuhdetta, jota käytetään perinteisessä vyörytysmenetelmässä. Myös tuoteryhmille kohdistamattomien yleiskulujen kustannuspaikan kulut vyörytetään suoraan tuotteille eikä välikätenä käytetä tuoteryhmäkohtaisia yleiskustannuspaikkoja.

6.3 Laskentataulukko

Koko tuotekatelaskentaprosessi kytkeytyy Excel- taulukkoon, jossa laskenta lopulta tehdään. Excel- taulukkoa täytetään manuaalisesti tietojärjestelmistä saatujen tietojen perusteella. Tietoa saadaan luottoreskontrista, kirjanpitojärjestelmästä sekä raportointijärjestelmästä. Tärkeimmät apuna käytettävät raportit ovat luottoreskontrien kuukausitason luottokantareportit, kirjanpitojärjestelmästä ja raportointijärjestelmästä saatavat tuotekohtaiset tuloslaskelmat, tuloslaskelma sekä perinnän raportit.

Liitteenä (liite 1) on kuvattuna laskentataulukon malli.

Taulukossa laskentaa tapahtuu kahteen suuntaan; vaakasunnassa seurataan tuotekohtaisesti katetta luku kerrallaan. Tuotteet on järjestetty taulukkoon pystysuunnassa niin, että samanaikaisesti voidaan seurata lukujen ja katteiden muodostumista tuoteryhmittäin yksinkertaisella summa-kaavalla. Tuoteryhmäkohtaisessa katelaskennassa tuoteryhmäjako eroaa kustan-

nuspaikkojen yhteydessä käytetystä jaosta siinä mielessä, että Tuote 1 on tässä otettu mukaan ensimmäiseen tuoteryhmään.

Vaakatasossa laskentataulukon ensimmäinen sarake on ”Luottokanta keskimäärin”. Tuotekoh- tainen keskimääräinen luottokanta saadaan kuukausitasolla reskontrista ja tämän perusteella lasketaan keskimääräinen luottokanta vuoden alusta alkaen. Keskimääräinen luottokanta on taulukossa ainoastaan apusarakkeena, eikä sitä otetaan huomioon euromääräisessä tuotekate- laskenta kaavassa.

Ensimmäinen varsinainen laskennassa käytetty luku on ”Korkotuotot”. Tämä erä pitää sisäl- lään asiakkaiden käyttämästä korollisesta luotosta syntyneet korkotuotot. Tämä tieto saadaan suoraan kirjanpitojärjestelmästä tai raportointijärjestelmästä löytyvältä tuotekohtaiselta tu- loslaskelmalta. Tuotekohtaisessa tuloslaskelmassa otetaan huomioon ilman vyörytystä kohdis- tetut kulut. Ensimmäinen tuloslaskelman vyörytettävä erä on korkokulut, joten käytännössä tuotekohtaisen tuloksen laskeminen millekään tuloslaskelman tasolle ei ole mahdollista. Tu- otekohtainen tuloslaskelma toimii lähinnä siis apuraporttina laskelmien tekoon.

Seuraavana tietona taulukkoon syötetään korkokulut. Korkokulut syntyvät luottojen rahoitta- mista varten muista rahoituslaitoksista otettujen lainojen koroista. Korkokulut ovat ensim- mäinen vyörytettävä erä. Tuotekohtaiset korkokulut saadaan, kun kaikki yrityksen korkokulut suhteutetaan tuotteille keskimääräisen luottokannan suhteessa. Koska korkokulut syntyvät luottokannan rahoittamiseen tarvittavista lainoista, voidaan tätä kohdistusperustetta pitää lähes totuudenmukaisena. Näiden kahden luvun erotuksena syntyy ensimmäinen kate, euro- määräinen korkokate. Korkokate on pankkien keskeinen tuloerä, joka kertoo perusliiketoimin- nan tuoton. Korkokate on verrattavissa muiden alojen yritysten myyntikatteeseen.

Korkokatteen jälkeen lasketaan Kate 2. Ensimmäisenä lukuna tähän otetaan palkkiotuotot sekä muut liiketoiminnan tuotot. Näihin tuottoihin lasketaan mukaan kaikki ne tuotot, jotka eivät ole korkotuottoja. Nämä tuotot ovat suoraan tuotteille kohdistettavia, joten lähes kaik- ki luvut saadaan tuotekohtaisesta tuloslaskelmasta. Koska osalla tuoteryhmistä näitä kuluja on kirjattuna tuoteryhmän yleiskustannuspaikalle, sisältyy tähän myös pieni määrä vyörytet- täviä kuluja. Tuotot otetaan laskennassa lisäämään korkokatetta.

Seuraavana katelaskennassa huomioidaan palkkiokulut. Nämä kulut syntyvät myyjille makse- tuista palkkioista sekä esimerkiksi sekkitilin palkkiokuluista. Palkkiokulut käyttäytyvät kohdis- tettavuutensa kanssa lähes samalla tavoin kuin palkkiotuotot eli ovat suurimmalta osin suo- raan kohdistettavissa tuotteille, mutta muutama erä saadaan vyöryttämällä. Palkkiokulut vä- hennetään korkokatteesta.

Korkokatteesta vähennetään myös suorat hallintokulut sekä suorat liiketoiminnan kulut. Näillä tarkoitetaan niitä kuluja, jotka on kohdistettu tuotteille ilman vyörytystä. Esimerkkejä näistä suorista hallinnollisista kuluista ovat asiakaslaskutuksen postituskulut sekä markkinointikulut. Suoria liiketoiminnan kuluja on todella vähän ja niitä esiintyy vain muutamalla tuotteella.

Kate 2 syntyy siis korkokatteeseen lisätyistä palkkio ja muista tuotoista sekä näistä vähennyistä palkkioista sekä hallinnon ja liiketoiminnan suorista kuluista. Kate 2:sta voidaan pitää viimeisenä lähes totuudenmukaisena katteena, sillä siihen sisältyy vyörytettäviä eriä niin vähän, että niiden merkitys on todella vähäinen.

Seuraavassa vaiheessa mukaan otetaan vyörytettävät kulut. Vyörytettävät kulut on jaettu kahteen osaan, hallinnollisiin kuluihin sekä muihin kuluihin. Vyörytystä varten on laskentataulukoon luotu omalle välilehdelleen aputaulukko. Vyörytys tehdään tällä välilehdellä, josta tiedot sitten liitetään osaksi varsinaista laskentataulukkoa. Vyörytys tapahtuu siis käyttäen keskimääräisen luottokannan suhdetta. Vyörytyksen perusteella saadut luvut hallintokuluista ja muista liiketoiminnan kuluista vähennetään kate 2:sta, jolloin saadaan Kate 3.

Kate 3:sen jälkeen tuotekatteessa otetaan huomioon syntyneet arvonalentumisten vuoksi tehdyt kirjaukset. Tässä otetaan huomioon luottotappioiksi kirjatut luotot sekä jälkiperinnän kautta saadut suoritukset jo luottotappioiksi kirjatuihin luotoista sekä muut arvonalentumiskirjaukset. Luvut kohdistetaan tuotteille vyörytyksen perusteella, tässä jakotekijänä käytetään kuitenkin perinnässä olevien luottojen suhdetta. Kun luottotappiot ja jälkiperinnän suoritukset on otettu huomioon, saadaan tuotekohtainen liikevoitto. Kaikkien tuotteiden yhteenlasketun liikevoiton tulee vastata tuloslaskelman liikevoittoa.

Euromääräisten katteiden lisäksi laskentataulukoon on laskettu myös katetuotto prosentti jokaiselle neljälle katteelle. Euromääräinen katetuotto suhteutetaan ensimmäisessä sarakeessa olevaan tuotteen keskimääräiseen luottokantaan.

Pystytasossa seuratun tuoteryhmien mukaisen katteen perusteella on taulukoon tehty oma välilehtensä, jolle katteet on tiivistetty tuoteryhmäkohtaisesti. Tällä sivulla seurataan jokaiselta neljää katetta tuoteryhmittäin vuoden jokaiselta kolmannekselta.

7 Tuotekatelaskennan kehittämiskohteet ja tulevaisuuden mahdollisuudet

Itse laskentamenetelmää arvioidessa huomio kiinnittyy ensimmäisenä yleiskulujen vyörytykseen ja siinä käytettäviin jakotekijöihin. Rahoitusyhtiö X käyttää kolmea vyörytysperustetta.

Palkkiotuotot kohdistetaan asiakkaiden tekemien ostojen perusteella, perityksi saadut luottotappiot perinnässä olevan kannan perusteella ja kaikki muut kulut keskimääräisen luottokannan suhteessa. Suurimmalta osin kohdistusperusteet ovatkin hyvin suhteessa siihen, miten tuotot tai kulut yritykselle syntyvät. Esimerkiksi palkkiotuotoille on olemassa selvä aiheuttamisperuste, ja korkokulut voidaan oikein hyvin kohdistaa luottokannan perusteella, koska korkokulut syntyvät luottokannan rahoittamisesta. Myös jälkiperinnän suoritusten voidaan todennäköisesti olettaa syntyvän samassa suhteessa kuin perinnässä on luottokantaa. Sen sijaan muiden kulujen kohdistusta tarkasteltaessa nousee esille perinteisten kohdistusmenetelmien oikeudenmukaisuus. Suuren luottokannan tuotteet eivät välttämättä aiheuta yrityksessä sen enempää kustannuksia kuin pienemmän volyymin tuotteet. Tämä nostaa esille toimintolaskennan sopivuuden rahoitusyhtiön X:n tarpeisiin. Toki huomioon on otettava myös välillisten kulujen pieni osuus kokonaiskustannuksista, joten mietittävää olisi, onko toimintokohtaisesta laskennasta suurta hyötyä suhteutettuna kohdistettavien kustannusten määrään.

Laskentamenetelmää läpikäydessä puheeksi nousi myös asiakaskannattavuus. Konsernilla on käytössään valmis malli asiakaskannattavuuden määrittämiseksi ja malli onkin käytössä muissa konsernin yhtiöissä. Rahoitusyhtiö X ei kuitenkaan laske asiakaskannattavuutta, koska hinnoittelu on tuotekohtaista, ja tuotteilla on sama hinta jokaiselle asiakkaalle. Asiakaskohmainen kannattavuus ei tässä mielessä olekaan yritykselle kovin relevanttia tietoa. Sen sijaan asiakasryhmäkohtaisen kannattavuuden laskentaa kannattaisi mielestäni yrityksen kuitenkin harkita, koska oleellisena osana liiketoimintaa mietitään luoton myöntämisen perusteita. Jos laskennan asiakasryhminä käytetään myös luottopäätösten taustalla olevaa luottoluokitusta, laskemalla asiakasryhmäkohtaista kannattavuutta saataisiin tietoa siitä, mitkä luottoluokat tuottavat yritykselle eniten. Tämän tiedon perusteella luoton myöntämisen perusteita voisin muokata yrityksen kannalta tuottavammaksi.

Koska yritys tahtoi saada laskentaprosessistaan mahdollisimman automatisoidun, kehittämis-kohteet liittyvät myös tietojärjestelmiin. Suurin vaikutus olisi manuaalisesti tehtävän vyöryttämisen poistaminen. Tässä olisi mahdollista hyödyntää kirjanpitojärjestelmää. Kirjanpitokirjausta tehtäessä syötetään järjestelmään myös kirjauksen kustannuspaikat. Kirjanpitojärjestelmään olisi mahdollista muodostaa erilaisia vyörytyssääntöjä, jotka kohdistaisivat automaattisesti kustannukset tietyille tuotteille. Esimerkiksi keskimääräisen luottokannan yhdistämisellä kirjanpitojärjestelmään olisi mahdollista saada kohdistettua korkokulut suoraan tuotteittain, jolloin tuotekohtaiselta tuloslaskelmalta saisi tuotekohtaisen korkokatteen haettua suoraan. Myös muiden kulujen tuotekohtainen tuloslaskelma antaisi kohdistetut luvut. Vyörytyssääntöjen käyttöönotto vaatisi selvityksen siitä, miten keskimääräinen luottokanta saataisiin yhdistettyä kirjanpitojärjestelmään. Koska luottokanta lasketaan aina kuukauden lopun tilanteesta, ei reaaliaikaista luottokantaa ole mahdollista saada kirjausvaiheessa tietoon. Tä-

män vuoksi luottokantana tulisi todennäköisesti käyttää edellisen kuukauden tilanteen mukaan laskettua luottokantaa.

Automatisoinnin kannalta voisi tutkia, millaiset valmiudet tai mahdollisuudet raportointijärjestelmällä tai kirjanpitojärjestelmällä olisi keskustella Excelin kanssa. Jos näistä järjestelmistä saisi suoraan ajettua tietoa Exceliin, voisi laskentataulukkoa muokata sellaiseksi, että se ottaa huomioon järjestelmistä ajatut tiedot automaattisesti.

8 Yhteenveto ja oman työn arviointi

Onnistuneen tuotekannattavuuslaskennan lähtökohtana on hyvin tehty kustannuslaskenta. Jotta tuotekohtainen laskenta pystyy tuottamaan riittävän tarkkaa tietoa, välittömien kustannusten kohdistaminen oikeudenmukaisesti on tärkeää.

Perinteisessä kustannuslaskennassa kulut joko vyörytetään tai jaetaan tuotteille jonkin ennalta määrätyn jakoperusteen mukaan. Tällä tavoin tehtyä kustannustenjakoa ei ole mahdollista saada vastaamaan aina täysin todenmukaista kustannusten syntyä, sillä todellista aiheuttamisperustetta kustannusten ja tuotteen välillä ei ole. Jakoperusteet olisivat pysyvä määrittelemään mahdollisimman hyvin, jotta ne kohtelisivat kaikkia tuotteita edes jotenkin tasapuolisesti.

Perinteisen kustannuslaskennan vaihtoehtona käytettävä toimintolaskenta on kehitetty vastaamaan juuri kustannusten kohdistamisongelmaan. Toimintolaskennassa yrityksen resurssit kohdistetaan resurssiajureiden avulla ensin niitä käyttäville toiminnoille ja toiminnoilta toimintoajureiden avulla tuotteille. Ajureina toimivat todelliset aiheuttamisperusteet, joten välittömät kustannukset siirtyvät ainoastaan niille tuotteille, jotka ovat aiheuttaneet niitä.

Rahoitusyhtiö X käyttää perinteisen kustannuslaskennan mallia. Välittömät kulut jaetaan vyörytyksen avulla tuotteille. Kustannuslaskenta on suhteellisen yksinkertaista, sillä lopulliset tuotteet toimivat kustannuspaikkoina, jolloin kuluja ei tarvitse enää kustannuspaikoilta vyöryttää tuotteille. Vyörytysperusteena käytetään keskimääräistä luottokantaa. Tämä onkin oikein toimiva jakoavain esimerkiksi korkokuluille, jotka syntyvät luottokannan rahoittamista varten hankitun rahoituksen koroista. Muiden kulujen kohdalla peruste ei välttämättä ole paras mahdollinen, sillä suurikantainen luotto ei välttämättä tuota sen enempää kiinteitä kustannuksia. Tämän vuoksi toimintolaskentamallin käyttöönotto voisi olla harkinnan arvoinen asia yrityksessä.

Tietojärjestelmien avulla sisäisessä laskennassa pystytään hyödyntämään myös liiketoiminnan sekä taloushallinnon muiden osa-alueiden tuottamaan tietoa automaattisesti. Tietojärjestel-

mä vaihtoehtoja ovat joko erillisjärjestelmät tai ERP- eli toiminnanohjausjärjestelmä, jossa yhteen ohjelmaan on kerätty lähes kaikkien yrityksen osien tiedot. Erillisjärjestelmissä jokaisen osa-alueen toiminta käsitellään omassa tähän tarkoitukseen räätälöidyssä ohjelmistossaan, josta tiedot kerätään yhteen joko käyttöliittymien avulla tai manuaalisesti syöttäen.

Tietotekniikan käyttö antaa myös kustannuslaskentaan monenlaisia mahdollisuuksia. Laskennan järjestelmien avulla välillisten kustannusten jakaminen on mahdollista tehdä automaattisesti jonkin määritellyn jakoavaimen perusteella.

Rahoitusyhtiö X:llä on käytössään erillisjärjestelmät. Luottoreskontrat, kirjanpito, ostoreskontra, perintä ja raportointi ovat jokainen omassa ohjelmistossaan. Tiedot liikkuvat käyttöliittymien avulla näiden ohjelmistojen kesken. Tuotekatelaskenta Rahoitusyhtiö X:ssä tehdään manuaalisesti. Tietojärjestelmistä saadut tiedot syötetään manuaalisesti Excel- laskentataulukon. Myös välillisten kulujen vyörytys tehdään itse tässä laskentataulukossa. Kate-laskennan saamiseksi automaattisemmaksi, tulisi hyödyntää kirjanpitojärjestelmässä olevaa mahdollisuutta kulujen vyöryttämiseen. Myös tietojen siirtyminen automaattisesti raportointi- tai kirjanpitojärjestelmästä laskentataulukon vähentäisi manuaalisesti tehtävää työtä.

Tekemääni tutkimukseen liittyviä jatkotutkimusmahdollisuuksia on muutama. Yksi mahdollisuus jatkotutkimukseen laskentatoimen puolella olisi tutkimus toimintolaskennan soveltumista Rahoitusyhtiö X:n tarpeisiin. Tässä työssä tarkoitukseni oli sivuta myös toimintolaskentaa, mutta toimintolaskenta aihealueena on niin laaja, että sen mukaan ottaminen olisi kasvattanut työtä ja sen aiheutta liikaa. Toinen laskentatoimeen liittyvä jatkotutkimus olisi konsernissa käytössä olevan asiakaskannattavuuslaskennan soveltuminen ja mahdollinen muokkaaminen Rahoitusyhtiö X:n tarpeisiin.

Oma koulutustaustani ja osaamiseni ovat laskentatoimessa, joten näkökulma työhön oli laskennallinen. Aiheesta olisi voinut tehdä tutkimuksen myös tietojärjestelmien näkökulmasta. Toimeksianto oli taustatyö tulevalle kehityshankkeelle, joten tutkimusta tullaan jatkokehittämään yrityksen sisällä. Jatkotutkimuksena aiheesta voisi syntyä tietojärjestelmien puolelle, jos tutkittaisiin tarkemmin yrityksen tietojärjestelmä mahdollisuuksia ja erilaisia tietoteknisiä ratkaisuja.

Työn aiheen ja aineiston rajaus oli mielestäni onnistunut. Jokaisen yrityksen laskentatarpeet ovat yksilölliset, joten laskentamenetelmään liittyvä tutkimuskin on parhaimmillaan yhdelle yritykselle tehtynä.

Lähteet

Painetut lähteet

Alhola, K. 2008. Toimintolaskenta: Perusteet ja käytäntö. Helsinki: WSOYpro.

Alhola, K. & Lauslahti, S. 2000. Laskentatoimi ja kannattavuuden hallinta. Helsinki: WSOY.

Andersson, J., Gabrielsson, A. & Ekström, C. 1989. Kannattavuussuunnittelu ja -laskenta. Suom. T. Malmi. Helsinki: Tietosanoma.

Granlund, M. & Malmi, T. 2003. Tietotekniikan mahdollisuudet taloushallinnon kehittämisessä. Helsinki: WSOY.

Järvenpää, M., Länsiluoto, A., Partanen, V. & Pellinen, J. 2010. Talousohjaus ja kustannuslaskenta. Helsinki: WSOYpro.

Lahti, S. & Salminen, T. 2008. Kohti digitaalista taloushallintoa. Helsinki: WSOYpro.

Mäkinen, I., Stenbacka, J. & Söderström, T. 2000. Katteella tulosta. Helsinki: WSOY.

Neilimo, K. & Uusi-Rauva, E. 2002. Johdon laskentatoimi. Helsinki: Edita.

Pellinen, J. 2006. Kustannuslaskenta ja kannattavuusajattelu. Helsinki: Talentum.

Sipilä, J. 2003. Palvelujen hinnoittelu. Helsinki: WSOY.

Sähköiset lähteet

OP-Pohjola-ryhmä- 2014. Finanssialan lyhyt sanakirja. Viitattu 12.1.2014.

<https://www.op.fi/op/op-pohjola-ryhma/taloudellinen-informaatio/finanssisanasto?id=80202&srcpl=8>

Talouselämä. 2010. Näin luet pankkien tunnuslukuja. Viitattu 5.1.2014.

<http://www.talouselama.fi/analyysit/nain+luet+pankkien+tunnuslukuja/a2070988>

Kuvat

Kuva 1. Työn teoreettinen viitekehys	7
Kuva 2. Perinteisen kustannuslaskennan vaiheet	9
Kuva 3. Kustannusten vyöryttäminen.....	12
Kuva 4. Toimintojen hierarkia	19
Kuva 5. Tuotekatelaskentaan vaikuttavat tietojärjestelmät.....	27
Kuva 6. Organisaatorakenne ja kustannuspaikat	28

Taulukot

Taulukko 1. Tulo- ja kuluryhmien kirjaaminen kustannuspaikoille **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

Liitteet

Liite 1. Laskentataulukon malli	40

Liite 1. Laskentataulukon malli

	Luotto- kanta keskim. 1-12/x	Korko- tuotot	Kor- ko- kulut	Korko- kate 1-12/x	Palk- kio- tuotot + lt muut tuotot	Palk- kio- kulut	Suorat hall. kulut	Suo- rat lii- ket. ku- lut	Kate II 1-12/x	Vyör. hall. kulut	Vyör. Muut kulut	Kate III 1-12/x	Luot- to- tap- piot, netto	Ryhmä- ale + jäkip.	Luotto- tappiot ilman ryhmä- alea ja pal.	Liike- voitto 1-12/x	Kate I-% 1- 12/x	Kate II-% 1- 12/x	Kate III-% 1- 12/x	Kate IV-% 1- 12/x
Tuote 1	50000	8300	1161	7139	4000	3500	1200	0	6439	830	518	5091	-70		-80	5241	14,3 %	12,9 %	10,2 %	10,5 %
Tuote 2	45000	8000	1045	6955	4100	2800	800	0	7455	747	467	6242	50	-6	-50	6248	15,5 %	16,6 %	13,9 %	13,9 %
Tuote 3	38000	7000	883	6117	3400	1800	700	6	7011	630	394	5987	200	-17	-300	6104	16,1 %	18,5 %	15,8 %	16,1 %
Tuote 4	41000	5000	952	4048	2500	2000	900	0	3648	680	425	2542	150		-75	2467	9,9 %	8,9 %	6,2 %	6,0 %
Tuote- ryhmä 1	174000	28300	4041	24259	14000	10100	3600	6	24553	2887	1804	19862	330	-23	-505	20060	13,9 %	14,1 %	11,4 %	11,5 %
Tuote 5	4000	750	93	657	800	950	150	0	357	66	41	249	6	-8	-8	259	16,4 %	8,9 %	6,2 %	6,5 %
Tuote 6	32000	4650	743	3907	2000	1230	400	10	4267	531	332	3404	75		-16	3345	12,2 %	13,3 %	10,6 %	10,5 %
Tuote 7	10000	3200	232	2968	1800	500	200	0	4068	166	104	3798	-60	-3	-1	3862	29,7 %	40,7 %	38,0 %	38,6 %
Tuote- ryhmä 2	46000	8600	1068	7532	4600	2680	750	10	8692	763	477	7451	21	-11	-25	7466	16,4 %	18,9 %	16,2 %	16,2 %
Tuote 8	5800	480	135	345	900	750	300	0	195	96	60	39	6		-2	35	6,0 %	3,4 %	0,7 %	0,6 %
Tuote 9	15300	6000	355	5645	3750	1500	560	0	7335	254	159	6922	18	-2	-1	6907	36,9 %	47,9 %	45,2 %	45,1 %
Tuote- ryhmä 3	21100	6480	490	5990	4650	2250	860	0	7530	350	219	6961	24	-2	-3	6942	28,4 %	35,7 %	33,0 %	32,9 %
Kaikki yhteensä	241100	43380	5600	37780	23250	15030	5210	16	40774	4000	2500	34274	375	-36	-533	34468	15,7 %	16,9 %	14,2 %	14,3 %